

BIULETYN INFORMACYJNY

ICOMOS

biuletyn informacyjny PKN ICOMOS nr 3(13)2011

■ **BOS na liście „Pamięci Świata”!!!** (s.21)

■ „Kultura – pamięć – tożsamość”

IV Międzynarodowa Konferencja Programu UNESCO
„Pamięć Świata” 18-21 maja 2011 r. w Warszawie

► *Finalny dokument: **Deklaracja Warszawska*** (s.15)

■ **Monitoring Światowego Dziedzictwa** (s.10)

OD REDAKCJI:

Pprzed niemal 40 lat powstała Konwencja ONZ, której celem jest ochrona materialnego dziedzictwa kultury i natury. W 2003 r. pojawiła się Konwencja o ochronie dziedzictwa niematerialnego. Wydawało się, że wyczerpano zakres dorobku ludzkości wymagający ochrony. A jednak między Scyllą i Charybdą mieści się obszar nie mniej ważny, choć granice z wymienionymi zakresami dziedzictwa nie są często wyrażone zarysowane. To **dziedzictwo dokumentacyjne**, a więc wszelkie zapisy myśli, prace utrwalone na najrozmaitszych materiałach. A więc, dokumenty nie tylko pisemne, także kodeksy, znaki i symbole, a także przekazy mówione rejestrowane różnymi technikami. Na Liście Pamięci Świata, bo tak nazywa się program UNESCO, którego celem jest ochrona i promocja dziedzictwa dokumentacyjnego znalazło się w maju **Archiwum BOS** przechowywane w Archiwum m.st. Warszawy. To wielkie wyróżnienie i uzupełnienie wpisu na Liście dziedzictwa kultury - Starego Miasta w Warszawie. To także dowód uznania opinii światowej dla dokumentacji i pracy konserwatorów. Obok dokumentacji Biura Odbudowy Stolicy już wcześniej znalazły się wśród 238 pozycji „21 postulatów gdańskich” i „Archiwum Maisons- Laffitte paryskiej „Kultury”. Kryteria wpisu są analogiczne do stosowanych przy Liście Dziedzictwa Światowego, a więc „znaczenie światowe” i „unikatowość”.

Wśród 10 polskich wpisów najważniejszy jest niewątpliwie autograf dzieła Mikołaja Kopernika. Ten numer biuletynu w kilku pozycjach poświęcamy problematyce dziedzictwa dokumentacyjnego, bo środowisko PKN ICOMOS w zbyt małym dotychczas stopniu miało styczność z tą problematyką, tak ściśle związaną z dorobkiem ludzkości, który powinniśmy chronić i upowszechniać. Teksty te sygnuje **logo** programu „Pamięć świata” przyjęte przez UNESCO.

W numerze:

- 1 Od Redakcji
- 2 **Informacje**
- 3 **ICOMOS – inicjatywy, działania, rezultaty**
- 5 Dziedzictwo zamków Państwa zakonu krzyżackiego
- 8 **Konkurs im. J. Zachwatowicza**
- 9 **Konferencje**
- 13 **Pamięć Świata**
  - IV Konferencja
  - Deklaracja
  - T. Komorowski
  - W. Fałkowski
  - BOS na Liście
- 23 **Na wakacje-film!**

Jaskinia zapomnianych snów

● **15 kwietnia 2011 r. w Gnieźnie** odbyły się uroczystości związane z **Międzynarodowym Dniem Ochrony Zabytków** (18 kwietnia). W programie, poza wystąpieniami Piotra Żuchowskiego, Generalnego Konserwatora Zabytków, Sekretarza Stanu w MKiDN, Prymasa Polski, Arcybiskupa Józefa Kowalczyka oraz przedstawicieli Kancelarii Prezydenta RP wręczone zostało medale „GLORIA ARTIS”, dokumenty uznania za Pomnik Historii, nagrody w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadany”, nagroda im. ks. prof. Janusza Pasierba „Conservator Ecclesiae”, dyplomy w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków i Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków na najlepsze prace naukowe, studialne i popularyzatorskie z dziedziny ochrony zabytków i muzealnictwa (jedną z nich otrzymała za swoją pracę doktorską, Katarzyna Pałubska, współredaktorka Biuletynu), nagroda „Książka Roku” Zarządu Głównego Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków oraz nagrody Laur Roku 2010 „Spotkań z Zabytkami”.

● **W maju 2011 r.** Rada Warszawy podjęła decyzję nadania fragmentowi międzymurza na Starym Mieście w Warszawie imię prof. Jana Zachwatowicza. Sąsiedni fragment międzymurza otrzymał natomiast imię prof. Piotra Biegańskiego, jego bliskiego współpracownika i Konserwatora Warszawy w latach powojennych. Starania o uczczenie pamięci Jana Zachwatowicza przez nadanie jego imienia fragmentowi miasta (ulica, skwer, plac) trwały od wczesnych lat 90. Prezydium PKN ICOMOS występowało w tej sprawie wielokrotnie w różnych kadencjach. Wniosek natrafiał na trudności, gdyż dotyczył on zawsze takiego fragmentu miasta, który wiązałby się ze Starym Miastem, i byłby symbolicznie związany z Profesorem. Oczywiście żadna z historycznych nazw ulic Starego Miasta nie mogła być zmieniona. Wchodziło w rachubę nie nazwane przejście między ul. Piwną i Świętojańską lub zakątki powstałe w trakcie odbudowy między placami i ulicami np. katedrą i kościołem Jezuitów. Wniosek wsparł bardzo energicznie Stołeczny Konserwator Zabytków. Wybór fragmentu międzymurza jest udanym rozwiązaniem, gdyż nawiązuje również do przedwojennej pracy Profesora przy odsłanianiu i konserwacji murów Starego Miasta.

● **20 kwietnia 2011 r.** zmarła w Warszawie **Halina Skibniewska** (z d. Erentz), l. 90, profesor, inż. architekt, wieloletni nauczyciel akademicki i wychowawca wielu generacji architektów Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, wybitna ekspert z zakresu urbanistyki i ekologii miasta, projektant kilku znakomitych zespołów mieszkalnych w Warszawie jak Sady Żoliborskie, Sadyba i Szwoleżerów. W czasie wojny działała w Żegocie, po wojnie współpracowała z mężem, prof. Zygmuntem Skibniewskim i Romualdem Guttem przy odbudowie Warszawy w BOS. była wicemarszałkiem Sejmu. Była aktywnym działaczem stowarzyszenia Polska-Francja. i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Odznaczona została Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski.

● **28 kwietnia 2011 r.** zakończyła pracę **Barbara Jezierska**, wojewódzki konserwator zabytków w Warszawie. Trzy lata jej pracy zaowocowało wieloma korzystnymi decyzjami chroniącymi zabytki, urząd konserwatorski – po latach tułaczki - przeprowadził się do nowej siedziby. Pracę konserwatora negatywnie oceniał jednak wojewoda i, mimo wsparcia mediów oraz dwóch generalnych konserwatorów zabytków, Barbara Jezierska zmuszona została do odejścia ze stanowiska. W końcu czerwca wojewoda ogłosił konkurs na jej następcę. Obowiązki konserwatora wojewódzkiego pełni Rafał Nadolny.

● W Warszawie, w dn. **18-21 maja 2011** odbyła się **IV Międzynarodowa Konferencja Programu Pamięć Świata**. Po I Spotkaniu Międzynarodowego Komitetu Doradczego w Pułtusk (1993) i VI Spotkaniu w Gdańsku (2003), Polska gościła już po raz trzeci międzynarodowe spotkanie o istotnym znaczeniu dla całego programu – tym razem konferencję, której celem była szersza refleksja nad jego zadaniami i kierunkiem rozwoju oraz nad rolą dziedzictwa dokumentacyjnego i pamięci zbiorowej na tle procesów społecznych zachodzących w dzisiejszym świecie. Konferencja została zorganizowana na zaproszenie i pod patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych, Polski Komitet do spraw UNESCO oraz Narodowe Centrum Kultury, w ramach prac polskiego Krajowego Komitetu Programu Pamięć Świata, przy współudziale Sektora Komunikacji i Informacji UNESCO. Wzięło w niej udział ponad 200 uczestników z 71 państw świata. Istotnym rezultatem konferencji jest jej dokument końcowy - **Deklaracja Warszawska** wraz z dołączonymi **Rekomendacjami**. Dokument podkreśla znaczenie dziedzictwa dokumentacyjnego dla zachowania pamięci zbiorowej w różnych kręgach kulturowych oraz m.in. postuluje rozwijanie działalności Programu Pamięć Świata w celu nadania dziedzictwu dokumentacyjnemu statusu analogicznego do innych rodzajów dziedzictwa ludzkości. (TK)

● **7 czerwca**, w wypadku lotniczym w Portugalii, zginął **Stefan Kuryłowicz, l. 63**, profesor Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, autor wielu wybitnych projektów w Warszawie, obiektów i zespołów, przykładów nowoczesnego nurtu architektury, zyskujących rangę ikon architektury współczesnej. Był wiceprezesem SARP.

ICOMOS – inicjatywy, działania, rezultaty

Apel do członków PKN ICOMOS

■ 17. Zgromadzenie Generalne i Sympozjum Naukowe ICOMOS: 27 listopada -2 grudnia 2011 r. w Paryżu

Prezydium PKN ICOMOS zwraca się z uprzejmą prośbą o przesłanie informacji dotyczącej Państwa uczestnictwa w Zgromadzeniu Generalnym ICOMOS, które odbędzie się na przełomie **listopada i grudnia 2011 w Paryżu**. Polski Komitet Narodowy dysponuje 18 głosami (podobnie jak wszystkie Komitety Narodowe) podczas wyborów władz, które odbędą się podczas Zgromadzenia. Dla osób uczestniczących w Zgromadzeniu chcemy zażądać możliwości osobistego głosowania, wymaga to jednak przesłania listy uprawnionych członków naszego Komitetu do Paryża w terminie **do połowy września**. Warunkiem głosowania jest opłacenie wpisowego na Zgromadzenie.

Prosimy o przesłanie informacji o uczestnictwie w Zgromadzeniu na mailowy adres sekretariatu w terminie **do 10 września 2011 roku**.

Szanowni Państwo,

Przedstawiam poniżej wytyczne do przygotowania artykułów do publikacji pt. **System ochrony zabytków w Polsce - analiza, diagnoza, propozycje** - (tytuł roboczy). Bardzo proszę o przesłanie artykułów **do końca sierpnia**, co umożliwi wydanie publikacji przed naszą konferencją. Jednocześnie chcę Państwa poinformować, iż jest bardzo prawdopodobne, że patronat nad naszymi działaniami (również publikacją) obejmie kancelaria Pana Prezydenta RP.

Uprzejmie proszę, by artykuły dokładnie wpisywały się w charakter naszego wydawnictwa, to znaczy przedstawiały możliwie całościowe analizy, diagnozy i propozycje dotyczące polskiego systemu ochrony zabytków lub jego poszczególnych elementów (aspektów).

W razie wszelkich pytań jestem do Państwa dyspozycji.

Z pozdrowieniami,
B. Szmygin

Wytyczne dla Autorów Publikacja:

„System ochrony zabytków w Polsce – analiza, diagnoza, propozycje”

Tekst.

Tekst napisany w programie Microsoft Word, czcionką Bookman Old Style, wielkość 12 p., interlinia pojedyncza; marginesy strony - lewy 3,0 cm, pozostałe 2,5 cm; do 1,8 tys. znaków na stronę (ze spacjami)

Objętość tekstu.

Objętość artykułów wraz z przypisami i ilustracjami nie powinna przekraczać 12-15 stron.

Przypisy dolne numerowane w sposób ciągły dla całego artykułu, mieszczące także pozycje bibliograficzne, czcionka Bookman Old Style 10 p. Przykładowy przypis:

Frycz Jerzy, *Restauracja i konserwacja zabytków architektury w Polsce w latach 1795-1918*, PWN, Warszawa 1975, s.120

Ilustracje.

Ilustracje (wraz z podpisami) proszę przesłać w formacie plików .jpg lub .tif:

Liczba ilustracji do 5 sztuk.

Informacje o Autorach.

W celu zamieszczenia w publikacji notek o autorach, proszę o zredagowanie **krótkiej informacji** (ok. 50 wyrazów) zawierających:

imiona i nazwisko; tytuły i stopnie naukowe lub zawodowe; instytucję reprezentowaną przez Autora; główne kierunki zainteresowań badawczych i doświadczenia zawodowe; ewentualnie kontakt do zamieszczenia w publikacji, np. adres e-mailowy.

Forma nadsyłania artykułów.

- Artykuł proszę nadsyłać mailowo na adres: szmygin@poczta.onet.pl
- Artykuły z ilustracjami można nadesłać na płycie CD na adres:
Bogusław Szmygin
Wydział Budownictwa i Architektury - Politechnika Lubelska
20-618 Lublin, ul. Nadbystrzycka 40

Termin nadsyłania artykułów:

do 31 sierpnia 2011 r.

Ewentualne pytania proszę kierować na adresy: szmygin@poczta.onet.pl

13-14 maja 2011 w Toruniu miało miejsce wyjazdowe posiedzenie Prezydium PKN ICOMOS. W spotkaniu uczestniczyli: prezes - Bogusław Szmygin wiceprezes – Marek Konopka, Sekretarz Generalny – Piotr Molski, z-

ca Sekretarza Generalnego – Ewa Świącka, członkowie Prezydium – Danuta Kłosek – Kozłowska, Marcin Gawlicki, Lech Narębski, członek PKN ICOMOS i przedstawiciel marszałka woj. kujawsko-pomorskiego. W trakcie posiedzenia informacje o sytuacji przedstawił prezes PKN ICOMOS. Omówione zostały sprawy związane z konferencją naukową „System ochrony zabytków w Polsce” towarzyszącą Walnemu Zgromadzeniu członków w grudniu 2011 r.

Działalność członków Prezydium i sprawy członkowskie.

Bogusław Szmygin poinformował o:

- inicjatywie prof. Jadwigi W. Łukaszewicz utworzenia przy PKN ICOMOS Komisji Konserwacji Kamienia z równoczesną propozycją zakresu merytorycznego działalności Komisji. Prezydium jednogłośnie przyjęło uchwałę o utworzeniu Komisji Konserwacji upoważniając prof. J.W. Łukaszewicz do koordynacji działań związanych z rozpoczęciem działalności komisji.
- o swoim udziale w Forum Debaty Publicznej „Ochrona krajobrazu przyrodniczego i kulturowego a rozwój cywilizacyjny”, które odbyło się z inicjatywy Kancelarii Prezydenta RP, 13 kwietnia br. w Belwederze. Forum zbiegło się w czasie z wystąpieniem PKN ICOMOS do Podsekretarza Stanu w Kancelarii Prezydenta RP - Macieja Klimczaka z prośbą o spotkanie w sprawie współpracy dotyczącej prac nad nowym systemem ochrony zabytków w Polsce, patronatu i udziału Prezydenta RP w planowanej konferencji PKN ICOMOS.
- zgłoszonej przez prof. Krzysztofa Pawłowskiego propozycji przyznania w roku 2011 Nagrody im. Jana Zachwatowicza prof. B. Rymaszewskiemu; członkowie Prezydium podjęli uchwałę o przedstawieniu kandydatury prof. B. Rymaszewskiego do Nagrody Generalnemu Konserwatorowi Zabytków.
- przygotowaniach do Konferencji Naukowej „System ochrony zabytków w Polsce” towarzyszącej Walnemu Zgromadzeniu członków w grudniu 2011 r. Przed konferencją ukaże się wydawnictwo z materiałami konferencyjnymi. Upowszechniony został pierwszy komunikat o problematyce konferencji.

Ewa Świącka przedstawiła informację o przebiegu i wynikach konferencji poświęconej muzeom zorganizowanej przez ICOM i ICOMOS w Krakowie. **Piotr Molski** zgłosił m. in. wniosek o zmiany w regulaminie konkursu im. Profesora Jana Zachwatowicza na najlepsze prace dyplomowe studentów szkół wyższych, podejmujące problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego: terminu nadsyłania lub składania prac najpóźniej na 15 października, terminu zakończenia prac Jury na 20 listopada, terminu wręczenia nagród wyróżnień - zmienić na najpóźniej - na połowę grudnia. Przebieg spotkania Prezydium komisją powołaną dla oceny wniosku wpisu zamków krzyżackich na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO przedstawia niżej w notatce L. Narębski.

Prezydium PKN ICOMOS 13.05. 2011 w Toruniu - **Od lewej** :P. Molski, M. Gawlicki, M. Konopka, B. Szmygin, D. Kłosek-Kozłowska, E. Świącka

DZIEDZICTWO ZAMKÓW PAŃSTWA ZAKONU KRZYŻACKIEGO

Prezydium PKN ICOMOS – działając na prośbę marszałka woj. kujawsko-pomorskiego Pana Piotra Całbeckiego wyrażoną w piśmie z dnia 10.09.2010 r., w obecności Pana Marszałka oraz panów Jerzego Janczarskiego i Lecha Narębskiego, dyrektora i głównego specjalisty Departamentu Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Marszałkowskiego – wysłuchało opinii w sprawie możliwości wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO zamków państwa Zakonu Krzyżackiego, przez poszerzenie istniejącego już wpisu, obejmującego zamek w Malborku, o inne zamki. Opinię przedstawił prof. Marian Arsyński (skład zespołu ekspertów powołanego przez Prezydium PKN w marcu b.r.: mgr Bernard Jesionowski, dr Janusz Trupinda, z udziałem mgr Lecha Narębskiego i prof. Mariana Arsyńskiego). Zaprezentowana opinia, mająca charakter wstępnego, roboczego opracowania, zestawia argumenty, które - w świetle wytycznych UNESCO- przemówić mogą zarówno za, jak i przeciw takiemu wpisowi. Zdaniem autorów dopiero po podsumowaniu w szerszym gronie fachowców dyskusji bilansującej te argumenty, będzie można przystąpić do sformułowania w sposób odpowiedzialny ostatecznej opinii w sprawie szans na pozytywne rozpatrzenie wniosku o dokonanie takiego wpisu. Wśród argumentów przemawiających za wpisem podniesiono:

1/ wykrystalizowanie się absolutnie unikatowego typu budowli łączącej w sobie cechy obronnego zamku, klasztoru, ośrodka gospodarczego i siedziby lokalnej władzy politycznej;

2/ rozwój typu zamku o regularnym, czteroskrzydłowym planie, który zajmuje ważne miejsce w historii europejskiej architektury obronnej;

3/ od końca XVIII wieku zamki krzyżackie uznawane były powszechnie za wymowne i godne zachownia przykłady mistrzostwa średniowiecznej sztuki architektonicznej i techniki budowlanej;

4/ zamki krzyżackie tego typu stworzyły swoisty i sugestywny wzorzec dla architektury warownej wznoszonej na szeroko pojętych obszarach ościennych;

5/ sieć zamków krzyżackich tworzy zespół architektoniczny, który zarówno ze względu na swoją ogólną skalę, jednolity tytuł własnościowy i daleko idące pokrewieństwo formalne, stanowi zjawisko absolutnie unikatowe w skali światowej;

6/zamki jako spuścizna Zakonu Niemieckiego – jednego z trzech wielkich lewantyńskich zakonów rycerskich, które odegrały ważną rolę w dziejach politycznych, gospodarczych, społecznych i religijnych średniowiecznej Europy – są świadectwem materialnym ważnych wydarzeń dziejowych. Działalność tych zakonów, zwłaszcza znaczący współdział w krucjatach, tak lewantyńskich jak i północnych kierowanych na tereny Prus, Litwy i Inflant, stała się znaczącym elementem europejskiej kultury rycerskiej. Niezależnie, w późniejszym okresie, zamki stały się też świadkami ważnych epizodów w mającej europejskie odniesienia historii Prus, Inflant i obszarów ościennych.

Wśród argumentów przemawiających na niekorzyść wnioskowania o wpis na Listę autorzy opinii wymienili:

1/ rozproszenie terytorialne zamków krzyżackich;

2/ zgrupowanie zamków krzyżackich w ramach dwóch odrębnych regionów – Prus i Inflant – które w średniowieczu różniły się zasadniczo pod względem polityczno-ustrojowym nadającym zupełnie inny status zarówno Zakonowi jak i biskupstwu;

3/ geograficzne i geologiczne różnicowanie tych regionów, co rzutuje na odmienny kontekst krajobrazowy tych zabytków oraz na ich budulec (zdecydowana przewaga struktur ceglanych w Prusach, kamiennych w Inflantach);

4/ obecne funkcjonowanie zamków w ramach różnych organizmów państwowych, co może utrudnić wypracowanie jednolitych zasad zarządzania tymi obiektami, i może nie zyskać akceptacji Komitetu Światowego Dziedzictwa;

5/ zespół zamków zachowany jest szczątkowo, a stan zachowania obiektów wchodzących w jego skład jest bardzo zróżnicowany. Znalezienie przekonującej argumentacji, która sprostaby merytorycznie kryteriom autentyczności i integralności dobitnie akcentowanym w wytycznych UNESCO, będzie bardzo trudne lub wręcz niemożliwe.

Odpowiadając na zasadnicze pytanie o rozszerzenie wpisu na Listę zamku w Malborku o dalsze zamki krzyżackie autorzy stwierdzili z całą stanowczością, że jest to niemożliwe ze względu na powody dla których obiekt ten został uhonorowany wpisem. Mianowicie argumentem, który przeważał szalę decyzji na korzyść Malborka było nie tylko jego znaczenie jako zabytku historii i architektury, ale przede wszystkim jako pomnika myśli konserwatorskiej, w którym na przestrzeni dwóch wieków kształtowała się metodologia nowoczesnego konserwatorstwa europejskiego.

Konkludując autorzy sugerują, by z wnioskiem o wpisanie zamków na Listę UNESCO jeszcze poczekać. Uznając wyjątkowość zamków krzyżackich i rolę jaką mogą odegrać w promocji kraju i poszczególnych regionów, proponują rozpoczęcie procedury starań o nadanie miana pomników historii wyselekcjonowanym zamkom znajdującym się na obszarze Polski.

W dyskusji, jaka wywiązała się po wystąpieniu prof. M. Arszyńskiego, zwrócono uwagę na wartości niematerialne związane z fenomenem państwowości zakonu krzyżackiego, co w kontekście dokonanego w roku 2005 wpisu na Listę UNESCO *południowego Struve'go*, daje jednak nadzieję na pozytywny efekt inicjatywy uhonorowania wpisem dziedzictwa państwa zakonnego, reprezentowanego w sferze materialnej przez wybraną, trans graniczną grupę zamków. Zgłoszono także propozycję zorganizowania roboczego seminarium pogłębiającego przeprowadzone oceny i programujące kolejne działania oraz objazdu wybranych zamków z lustracją ich aktualnego stanu, co może przyspieszyć konkluzje dotyczące wyboru obiektów jako przedmiotu szczególnych form ochrony. Zalecana w opinii dyskusja w gronie fachowców z zainteresowanych krajów, będzie cennym impulsem wzbogacającym międzynarodową współpracę w ochronie i promocji wspólnego dziedzictwa. Podsumowując dyskusję Prezes prof. B. Szmygin zalecił poszerzenie opinii w kierunku wykazania, dlaczego fenomen państwa krzyżackiego jest wyjątkiem w skali globalnej i zasługuje na wpis na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury.

Sfinks i Malbork-okładka dzieła prof. M. Arszyńskiego

Lech Narębski

Komisja Konserwacji Kamienia

Od 1967 roku w ramach ICOMOS działa Międzynarodowy Komitet Naukowy Konserwacji Kamienia (ICOMOS -I SCS – ICOMOS International Scientific Committee for Stone). W latach 1967-1990 komitet działał bardzo aktywnie pod przewodnictwem Marc'a Mamillana, zajmując się problematyką niszczenia zabytków kamienia i opracowywaniem metodyki badań konserwatorskich. Po przejściu Marc'a Mamillana na emeryturę aktywność komitetu nieco osłabła, ale w ostatnich latach pod przewodnictwem Isabelle Pallot-Frossard (France) a następnie Véronique Vergès-Belmin (France), obie panie z Laboratoire de Recherche Monuments Historiques (Champs sur Marne, France), udało się działalność komitetu zintensyfikować. Ukoronowaniem tych działań jest stworzenie ilustrowanego glossary zniszczeń kamienia (dostępnego na stronie internetowej ICOMOS). Obecnie, z inicjatywy członków komitetu pod przewodnictwem Stefana Simona, jest tłumaczone przez narodowe komitety naukowe w wielu krajach. Kilka miesięcy temu otrzymałam propozycję jego zredagowania w j. polskim. W Polsce w ramach Komitetu Narodowego ICOMOS, do tej pory nie powołano Komitetu Naukowego ani Komisji Konserwacji Kamienia i wydaje się, że obecnie, kiedy prace nad polską wersją glossary są już zaawansowane, możemy przystąpić do jego powołania.

Cele jakie stawia sobie krajowy komitet konserwacji kamienia, podobnie jak komitetu międzynarodowego koncentrować się będą na promowaniu i rozpowszechnianiu wiedzy dotyczącej

ochrony materiałów budowlanych, tj. konserwacji naturalnych i sztucznych kamieni. W szczególności bazując na zaangażowaniu i wiedzy multidyscyplinarnego grona ekspertów ICOMOS będą wytyczane główne kierunki badań, wspomagana i wspierana będzie aktywność naukowa jak również rozszerzana wymiana oraz rozpowszechniana wiedza jak i umiejętności w kierunku lepszego zrozumienia ochrony dziedzictwa kulturowego, w szczególności kamiennego.

Cele będą osiąganę poprzez realizację następujących zadań:

- promocja, rozpowszechnianie i zwiększanie dostępności informacji na temat badań w dziedzinie konserwacji zabytków kamiennych w kraju i na arenie międzynarodowej wśród profesjonalistów oraz społeczeństwa.
- współorganizowanie i promocja konferencji warsztatów i szkoleń w dziedzinie konserwacji zabytków kamiennych,
- udział i promocja aktywności edukacyjnej,
- zapewnienie pomocy technicznej (ekspertckiej) przy realizacjach konserwatorskich,
- na najbliższe miesiące tłumaczenie, redakcja, opublikowanie oraz rozpowszechnienie polskiej wersji „glossary”.

Zapraszamy wszystkich członków ICOMOS, którzy zajmują się problematyką konserwacji zabytków kamiennych kulturowego do wstępowania w szeregi nowo tworzonego krajowego komitetu naukowego konserwacji kamienia. Tylko nasze wspólne działania przyczynią się do ochrony dziedzictwa kamiennego dla przyszłych pokoleń.

Jadwiga W. Łukaszewicz

jwluk@umk.pl

Międzynarodowy Komitet Malowideł Ściennych ICOMOS.

W grudniu 2010, po pięciu latach zabiegów, został reaktywowany Międzynarodowy Komitet Malowideł Ściennych ICOMOS. Prace reaktywacyjne trwały tak długo, ponieważ próbowano skłonić do działania albo rozwiązania komitet o tej samej nazwie stworzony na Sri Lance, który od wielu lat nie wykazywał żadnej aktywności. Jednocześnie część członków Grupy Roboczej Malowideł Ściennych ICOMOS powołanej we Florencji w roku 2006 nie mogła uzyskać członkostwa ICOMOS w swoich Komitetach Narodowych. Po uporządkowaniu wszelkich formalności i przeprowadzeniu korespondencyjnych wyborów ukonstytuował się Komitet w następującym składzie: *Zsuzsanna Wierdl (Węgry) przewodnicząca, Benoit de Tapol (Francja) wiceprzewodniczący, Blaz Seme (Słowenia), wiceprzewodniczący Clemancia Vernaza (Kolumbia), sekretariat Amalita Brutus (Szwajcaria), członkowie Prezydium: Valery Magar (Meksyk), Lubomir Cap (Słowacja), Ewa Świącka (Polska),*

W kwietniu odbyła się we Florencji Pierwsza Konferencja Międzynarodowego Komitetu Malowideł Ściennych Towarzyszył jej bardzo bogaty program merytoryczny zwiedzania obiektów z malowidłami. Uczestnicy mieli okazję zobaczyć nowo utworzone muzeum w Castelfiorentino, gdzie pokazane są transfery dwóch kaplic zdobionych malowidłami przez Benozzo Gozzoli. Możliwy stał się kontakt dobiegającymi końca pracami konserwatorskimi przy malowidłach Taddeo i Andrea Gaddich w kościele Wszystkich Świętych we Florencji.

Szczególną atrakcją dla specjalistów od ściennych malowideł była możliwość obejrzenia z bardzo bliska „magicznego” korytarza pod Nową Zakrystią z najśłynniejszymi rzeźbami Michała Anioła. W niewielkim pomieszczeniu usytuowanym, w przyziemiu, poniżej słynnej zakrystii, w 1976r. odkryto pod pobiałami monumentalne rysunki autorstwa Michelangela. Pomieszczenie jest udostępniane jedynie do celów studyjnych. Rysunki zachowane są w zadziwiająco dobrym stanie, pozwalają prześledzić wprawne ruchy doskonałego rysownika. Można wyobrazić sobie, jak powstawały monumentalne dekoracje freskowe. Szczegółowe informacje o rysunkach odnaleźć można w publikacjach i na stronach internetowych. Więcej informacji o konferencji ukaże się na stronie PKN ICOMOS w zakładce Komitetu Malarstwa Ściennego.

Ewa Świącka

Członkowie Komitetu podziwiają pracę Michała Anioła

Komisja Ochrony Dziedzictwa Miast PKN ICOMOS

1) Międzynarodowa Konferencja FLO11-Toruń

W dniach 13-14 maja w Toruniu odbyła się międzynarodowa konferencja na temat turystyki w miastach historycznych „*Life Quality in City Centres – Conditions for Residences and Tourism*”. Komisja Ochrony Dziedzictwa Miast PKN ICOMOS wielokrotnie na łamach naszego Biuletynu zapowiadała konferencję i zachęcała do udziału wszystkich zainteresowanych tematyką. Nie przypadkiem na miejsce konferencji wybrano Toruń - jedno z miast wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. W nich bowiem najczytelniej rysują się problemy, które dotyczą współczesnej turystyki, jej efektów ekonomicznych i prorozwojowych widzianych w kontekście jakości życia mieszkańców i zrównoważonego rozwoju historycznych miast. Stąd prezentowane na konferencji tematy ujęte zostały w trzy sesje problemowe dotyczące:

1- wpływu turystyki na jakość życia mieszkańców w centrach historycznych miast

2- tworzenia warunków dla turystyki zrównoważonej

3 – roli uwarunkowań konserwatorskich w skali architektury i urbanistyki dla ochrony struktury, przestrzeni i funkcji historycznych centrów miast.

Sesja 3 została w całości powierzona Komisji Ochrony Dziedzictwa Miast PKN ICOMOS. Sesję poprowadziła przewodnicząca Komisji prof. dr hab. inż. arch. Danuta Kłosek-Kozłowska.

Komitet naukowy konferencji otrzymał ponad 50 zgłoszeń referatów i wypowiedzi z Polski, USA, Czech, Węgier, Włoch, Holandii, Irlandii, Rosji, Turcji, Serbii, Francji. Większość zagranicznych gości wypowiadała się w ramach Sesji 3, co dowodzi międzynarodowej rangi problemu ochrony dziedzictwa miast. Relacja z konferencji oraz wnioski z Sesji 3 zostały opublikowane w całości w jęz. angielskim w Biuletynie Komitetu Naukowego Miast Historycznych i Wsi CIVVIH ICOMOS w CIVVIH Newsletter April-June 2011 – dostępnym na stronie www.civvih.icomos.org Inne szczegóły konferencji - także na stronie www.flo-tor.byd.pl Członkowie PKN ICOMOS brali udział we wszystkich sesjach i wygłosili następujące referaty:

- 1) W sesji plenarnej - referat wprowadzający: prof. **Romana Przybyszewska-Gudelis**: *City as a place of life and visit - contemporary requirements*
- 2) W sesji plenarnej referat zaproszonego gościa z Komitetu Naukowego Miast Historycznych i Wsi CIVVIH-ICOMOS - prof. **Teresa Colletta**: *The relevant archeological discoveries into the historical ancient cities: factor of tourist attraction in Mediterranean area*
- 3) **Danuta Kłosek-Kozłowska**, *Touristic Kraków - UNESCO World Heritage. The latent potential of the historic values of city space.*
- 4) **Małgorzata Włodarczyk**: *Architecture of the sixties and tourism. ("Senate Parcel" – architectural route in Kraków)*
- 5) **Jolanta Sroczyńska**: *Modern setting of cultural heritage in historical centres of cities and towns and its influence on the development*
- 6) **Monika Murzyn-Kupisz**: *Cultural heritage and local development in the context of new tourism paradigm*
- 7) **Joanna Olenderek**: *Revitalizing Piotrkowska street as an issue of great importance to Łódź residents*
- 8) **Lucyna Czyżniewska**: *The space of Toruń for its inhabitants and tourists*
- 9) **Bożena Zimnowoda-Krajewska**: *Old towns' public spaces. Are they really public?*

Wszystkim Kolegom serdecznie dziękuję za znakomite referaty oraz udział w dyskusji.

Część uczestników konferencji uczestniczyła w wyjeździe studialnym do Bydgoszczy. Trasę objazdu wspólnie z głównym Organizatorem Konferencji – Wyższą Szkołą Gospodarki w Bydgoszczy przygotowaliśmy rok wcześniej, przy okazji czerwcowego spotkania Komisji Dziedzictwa Miast PKN ICOMOS w Bydgoszczy i seminarium nt. Krajobrazu rzeki w strukturze przestrzeni publicznej miasta.

Komitet Naukowy przygotowujący Konferencję Flo-Tor11 tworzyli: przewodnicząca Komitetu prof. Romana Przybyszewska-Gudelis - Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy; prof. Kazimierz Marciniak - Rektor Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy; dr Krzysztof Sikora - kanclerz Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy; arch. Paolo Del Bianco – prezydent Fundacji Romualdo Del Bianco z Florencji; prof. arch. Danuta Kłosek-Kozłowska – wydział Architektury Politechniki Warszawskiej; prof. Jerzy Wyrzykowski – Wyższa Szkoła Biznesu we Wrocławiu; prof. Ray Hutchison - Uniwersytet Wisconsin – Green Bay USA

2) Komisja Ochrony Dziedzictwa Miast poszerzyła swój skład

Z prawdziwą przyjemnością witam w naszym gronie Panią Monikę Murzyn-Kupisz doktora nauk ekonomicznych z Akademii Ekonomicznej w Krakowie, wydziału Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, katedry Historii Gospodarczej i Społecznej.

Przewodnicząca Komisji
Danuta Kłosek-Kozłowska

Konkurs im. Jana Zachwatowicza 2011

Edycja konkursu im. Jana Zachwatowicza w 2011 r., na najlepsze prace dyplomowe studentów szkół wyższych, podejmujące problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego realizowana będzie zgodnie z niżej przedstawionym Regulaminem. Do konkursu zaproszeni są dyplomanci wyższych uczelni architektonicznych, konserwatorskich lub innych zajmujących się problematyką ochrony krajobrazu kulturowego. Konkurs ma charakter międzynarodowy, dlatego informację o Konkursie przekazujemy również m.in. do Komitetów Narodowych ICOMOS: Ukrainy, Białorusi, Węgier, Rumunii. Wręczenie nagród i wyróżnień odbędzie się na Walnym Zgromadzeniu PKN ICOMOS. Przypominamy, że obowiązującą formą prac przesyłanych na Konkurs jest zawarta na stronie internetowej PKN ICOMOS www.icomos-poland.org

Zwracamy uwagę na zmianę terminów nadsyłania prac w br.

Nagrody w konkursie im. J. Zachwatowicza wręczane na Zamku Królewskim w 2010 r.

REGULAMIN MIĘDZYNARODOWEGO KONKURSU PKN ICOMOS IM. PROFESORA JANA ZACHWATOWICZA

na najlepsze prace dyplomowe *studentów szkół wyższych* podejmujące problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu

I. Cel Konkursu

Promocja problematyki ochrony zabytków, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu wśród studentów wyższych szkół architektonicznych, artystycznych i konserwatorskich

II. Przedmiot i tematyka prac konkursowych

1. Przedmiotem konkursu są dyplomy magisterskie podejmujące w sposób nowatorski problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w skali architektonicznej, urbanistycznej lub krajobrazu, które ukończone zostały w bieżącym lub minionym roku kalendarzowym.
2. Tematyka prac konkursowych obejmuje projekty oraz prace studialne służące projektowaniu w zakresie:
  - ochrony i rewaloryzacji historycznych struktur urbanistycznych
  - adaptacji obiektów zabytkowej architektury dla potrzeb współczesnych
  - ochrony środowiska i krajobrazu kulturowego,
  - ochrony zabytkowych parków i ogrodów
  - rewitalizacji obszarów i obiektów poprzemysłowych
  - ochrony zamków i założeń fortecznych

III. Nagrody i wyróżnienia w Konkursie

Nagrody i wyróżnienia w Międzynarodowym Konkursie PKN ICOMOS im. Profesora Jana Zachwatowicza przyznawane są w formie pieniężnej i dyplomu honorowego.

Fundatorami nagród i wyróżnień są Państwo Krystyna Zachwatowicz-Wajda i Andrzej Wajda, którzy corocznie przeznaczają na Konkurs stałą kwotę. Podział otrzymanej kwoty na nagrody i wyróżnienia każdorazowo ustala Jury Konkursu.

IV. Warunki formalne i organizacyjne Konkursu

1. Konkurs organizowany jest dla absolwentów wyższych uczelni architektonicznych, konserwatorskich lub innych, które w procesie dydaktycznym przekazują wiedzę na temat konserwacji zabytków, ochrony dziedzictwa kulturowego miast i krajobrazu.
2. Forma prac nadsyłanych na Konkurs:
  - a) Opracowanie graficznie: w postaci plansz projektowych zredukowanych do formatu A3+CD (jpg.)
  - b) Opis projektu (tekst: MS Word doc.- wydruk + CD. W przypadku prac zagranicznych - w języku angielskim)
3. Dane dotyczące prac zgłaszanych na Konkurs:
  - nazwa szkoły wyższej, adres szkoły i telefon, w której praca została wykonana (rekomendacja)
  - imię, nazwisko, aktualny adres do korespondencji, telefon, e-mail autora pracy
  - tytuł naukowy, imię, nazwisko promotora pracy
  - dane dotyczące zawartości pracy (ilości plansz, tekstu, załączników)
4. Prace należy nadsyłać pocztą lub dostarczyć osobiście na adres:

Konkurs PKN ICOMOS im. Profesora Jana Zachwatowicza

Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej, 00-659 Warszawa – Polska, ul. Koszykowa 55

Sekretariat PKN ICOMOS, p. 17, icomos.poland@arch.pw.edu.pl www.icomos-poland.org

V. Kalendarium Konkursu:

1. Nadsyłanie lub składanie prac - **do dnia 30 października** każdego roku (w przypadku przesyłki obowiązuje data stempla pocztowego)
2. zakończenie prac Jury Konkursu – **do 30 listopada**
3. uroczyste wręczenie nagród i wyróżnień w Międzynarodowym Konkursie PKN ICOMOS im. Profesora Jana Zachwatowicza na najlepsze prace dyplomowe – **około połowy grudnia**

VI. Ustalenia dodatkowe

1. Prace nadesłane na Konkurs ocenia Jury, które tworzą wybitni specjaliści, członkowie Polskiego Komitetu Narodowego Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS.
2. Nazwiska autorów nagrodzonych prac, tytuły prac i nazwiska promotorów i recenzentów zostaną podane do wiadomości publicznej: rozesłane drogą pocztową i elektroniczną do autorów z powiadomieniem wyższych uczelni, które prace rekomendowały.
3. Wyniki Konkursu wraz z omówieniem prac zostaną opublikowane w kwartalniku „ARCHITECTUS”.
4. Autorzy prac nadesłanych na Konkurs mogą je odbierać od organizatora (sekretariat PKN ICOMOS, Wydział Architektury PW, p. 17) w ciągu trzech miesięcy od daty ogłoszenia wyników (do końca lutego). Prace nieodebrane w terminie będą podlegać kasacji.
5. Regulamin Konkursu został zatwierdzony i przyjęty przez Fundatorów Nagrody PKN ICOMOS im. Profesora Jana Zachwatowicza oraz przez Członków Prezydium PKN ICOMOS.

► „Legalny i nielegalny obród dobrami kultury” 11-12 maja w Warszawie odbyła się międzynarodowa konferencja zorganizowana przez Narodowy Instytut Dziedzictwa wspólnie z centralnymi instytucjami konserwatorskimi Norwegii (Kulturråd i Riksantikvaren) i Centralnym Muzeum Morskim w Gdańsku.

► 20 maja w Warszawie

KONFERENCJA pod patronatem Marszałka Województwa Mazowieckiego

„Dziedzictwo kulturowe Mazowsza – potencjał i problemy zarządzania”

poświęconej kwestiom badania, waloryzacji, ochrony i wykorzystywania zasobów dziedzictwa kulturowego

Organizatorzy:

Wydział Nauk Historycznych i Społecznych

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Wydział Administracji i Nauk Społecznych

Politechniki Warszawskiej

Program konferencji:

Zbigniew Kobyliński (UKSW) – Zarządzanie dziedzictwem kulturowym – nowa dziedzina badań, edukacji i działalności praktycznej

Krystyna Gutowska (PW) – Zabytek z punktu widzenia estetyki, czyli o węzłach, przejściach i przesunięciach znaczeń w dziedzinie zarządzania dziedzictwem kulturowym

Margerita Szulińska (NID) – Zabytki województwa mazowieckiego – ochrona, zarządzanie i promocja, w świetle materiałów i działalności merytorycznej Oddziału Terenowego Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie

Jacek Wysocki (UKSW) – Stanowiska archeologiczne w krajobrazie kulturowym Mazowsza: problemy zarządzania i ekspozycji

Jakub Lewicki (UKSW) – Problematyka waloryzacji dziedzictwa kulturowego Mazowsza

Monika Łączmańska (PW) – Prawne aspekty korzystania z nieruchomości zabytków techniki na przykładzie Mazowsza

Marek Jakubiak (PW) – Zamki na Mazowszu: historia, stan zachowania i wykorzystania

Jerzy Szałygin (NID) – Dziedzictwo kultury olęderskiej na Mazowszu

Aleksandra Gugulska – Wacławiak (UKSW) – Góra Kalwaria: potencjał dziedzictwa i jego wykorzystanie,

Dorota Zaręba (WUOZ Płock) - Zespół pałacowy w Sannikach: problemy konserwacji i zarządzania

Maregerita Kulesza(PW) – Bilans korzyści i niedogodności. Prywatny właściciel wobec decyzji o wpisaniu obiektu do rejestru zabytków.

Daniel Sukniewicz – Tematyczne szlaki turystyczne - pomysłem na wykorzystanie i promocje zasobów dziedzictwa kulturowego Mazowsza.

Anna Dymek(NID)- Problemy rozpoznania, konserwacji i zarządzania zabytkowych parków i ogrodów Warszawy

Katarzyna Krawczykowska(PW) - Sąsiadować z zabytkiem (Muzeum w Wilanowie i sąsiedzi)

Bartłomiej Kłęczar (UKSW)-Pozostałości Stacji Radio-Nadawczej na Bemowie: problemy konserwatorskie i potencjał edukacyjny i turystyczny

Magdalena Bryk(UKSW) – dziedzictwo kulturowe warszawskiej dzielnicy Białołęka: problemy ochrony, prezentacji i popularyzacji

Anna Wenka-Radzińska (UKSW) – Problem ochrony i konserwacji architektury czasów najnowszych na przykładzie warszawskich osiedli mieszkaniowych z lat 1950-1956

Magdalena Wyrzykowska(PW) – Potrzeba i tradycja znakowania zabytków. Znak błękitnej tarczy na warszawskich zabytkach

► IV Międzynarodowa Konferencja UNESCO

Programu „Pamięć Świata” 18-21 maja 2011 r. w Warszawie (s.13)

► EXPOSITIO 13-14.06.2011 KIELCE

- Europejski Salon Nowych Technologii dla muzeów, konserwacji zabytków i dziedzictwa narodowego
- Konferencja muzealników polskich

■ KTÓRE BĘDĄ :

► Pierwsza edycja **Forum Dziedzictwa Europy Środkowej**, organizowanego przez MCK we współpracy z partnerami wyszegradzkimi w dniach **7- 9 lipca b.r.** jako spotkanie eksperckie w ramach Polskiej Prezydencji w Radzie Unii Europejskiej.

► WYJĄTKOWA UNIWERSALNA WARTOŚĆ a **monitoring** dóbr Światowego Dziedzictwa

Międzynarodowa konferencja podsumowująca projekt:

„Doskonalenie systemów ochrony i zarządzania dóbr wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – opracowanie deklaracji wyjątkowej uniwersalnej wartości i wskaźników monitoringu w oparciu o doświadczenia Norwegii i Polski”.

Konwencja Światowego Dziedzictwa UNESCO z 1972 r. zobowiązuje państwa, które do niej przystąpiły do szczególnej dbałości o dziedzictwo, którego znaczenie jest na tyle istotne, że jego ochrona leży w interesie całego świata. Dobra posiadające wyjątkową uniwersalną wartość tworzą Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, uzupełnianej nieprzerwanie od 1978 r., kiedy to dokonano pierwszych wpisów. Na przestrzeni czasu zmieniały się zasady tworzenia Listy i wymogi stawiane proponowanym do wpisu obiektom. W związku z tym wiele z wpisanych miejsc ma braki dokumentacyjne, uniemożliwiające ich prawidłową ochronę i zarządzanie. Szczególnie istotny jest brak precyzyjnego określenia wyjątkowej uniwersalnej wartości, do której ochrony zobowiązuje się dane państwo, zgłaszając obiekt na Listę oraz brak wskaźników do monitorowania stanu zachowania i efektywności działań konserwatorskich w poszczególnych dobrach. Komitet Światowego Dziedzictwa UNESCO zalecił Państwom-Stronom Konwencji przygotowanie lub zweryfikowanie deklaracji wyjątkowej uniwersalnej wartości wszystkich dóbr wpisanych na Listę oraz usprawnienie systemu ochrony i zarządzania, w tym prowadzenie systematycznego monitoringu.

Celem konferencji jest prezentacja wyników projektu „Doskonalenie systemów ochrony i zarządzania dóbr wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO”, realizowanego przez Polski Komitet Narodowy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Norweskim Komitetem Narodowym Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS oraz Małopolskim Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków. Projekt ten jest jednocześnie częścią szerszej koncepcji systemowego monitorowania miejsc Światowego Dziedzictwa przygotowywanej przez NID i PKN ICOMOS. Pierwszy dzień konferencji poświęcony będzie podsumowaniu wyników projektu.

W drugim dniu zaplanowano prezentację i dyskusję nad teorią, systemami i praktyką prowadzenia monitoringu miejsc Światowego Dziedzictwa. Wybrane materiały oraz wnioski z dyskusji zostaną opublikowane w wydawnictwie pokonferencyjnym.

Spotkanie odbędzie się w podziemiach Kopalni Soli „Wieliczka”, wpisanej na Listę Światowego Dziedzictwa w 1978 r. Konferencja będzie prowadzona w językach polskim i angielskim /tłumaczenie simultaniczne/.

ORGANIZATORZY: Narodowy Instytut Dziedzictwa ■ PKN ICOMOS

7 - 8 września 2011 r., GOSPODARZ: **Kopalnia Soli „Wieliczka” S.A.**

Ramowy program konferencji

7 września 2011 r.

9:00 – 10:00 zjazd do kopalni i rejestracja uczestników

10:00 – 10:30 otwarcie konferencji i powitanie uczestników

Podsumowanie projektu: „Doskonalenie systemów ochrony i zarządzania dóbr wpisanych a Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO”

I blok tematyczny – tło realizacji projektu

II blok tematyczny – metodologia

III blok tematyczny – studia przypadków

16:30 – 19:00 zwiedzanie Kopalni Soli „Wieliczka” - miejsca Światowego Dziedzictwa

8 września 2011 r.

Monitoring miejsc Światowego Dziedzictwa UNESCO

IV blok tematyczny – teoria

V blok tematyczny – ogólne koncepcje/systemy monitoringu

VI blok tematyczny – monitoring w praktyce

9 września 2011 r. 9:00 – 14:00 wycieczka i zwiedzanie Kopalni Soli „Bochnia” /dla chętnych/

7 - 8 września 2011 r., Kopalnia Soli „Wieliczka”,

FORMULARZ ZGŁOSZENIOWY Tytuł: .....

Imię i Nazwisko: .....

Stanowisko: .....

Instytucja: .....

Adres: .....

Dane kontaktowe: .....

Przyjazd dnia: .....

Wyjazd dnia: .....

Zwiedzanie Kopalni Soli „Bochnia” w dniu 9 września /piątek/:

TAK

NIE

(niepotrzebne skreślić)

(niepotrzebne skreślić)

KARTA KRAKOWSKA 2000 **DZIESIĘĆ LAT PÓŹNIEJ**

► **MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA KONSERWATORSKA** **KRAKÓW 17-19 listopada 2011**

Z inicjatywy Instytutu Historii Architektury i Konserwacji Zabytków Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej w 1997 r. rozpoczęła się Międzynarodowa Konferencja Konserwatorska „Kraków 2000”, której celem było podjęcie próby określenia zasad ochrony architektonicznego dziedzictwa kulturowego u progu nowego millennium.

Podstawowe pytanie, jakie przewijało się w toku trzyletniej dyskusji, zakończonej końcową Sesją Plenarną w dniach 23-26 października 2000 r., znalazło swoje odbicie w pytaniu **czy dziedzictwo kulturowe musi być interpretowane jako przeszkoda w procesie postępu i rozwoju, czy wręcz przeciwnie, może stanowić czynnik integrujący naszą tożsamość budowaną na tradycji, doświadczeniu i materialnym dorobku pokoleń z wizją budowy nowego społeczeństwa otwartego na różnorodność kulturową.**

Uchwalona w ramach tej Konferencji **Karta Krakowska 2000** była próbą reakcji na wyzwania naszych czasów i deklaracją intencji i celów generalnych, ale zarazem inicjatywą spojrzenia na

problemy dziedzictwa kulturowego z perspektywy doświadczeń, jakie były i są nadal udziałem całego środowiska konserwatorskiego, dostrzegającego nowe niebezpieczeństwa.

Karta Krakowska 2000 chociaż nie stała się oficjalnym dokumentem ICOMOS-u jest stale obecna we współczesnej literaturze naukowej i jest często przywoływana przez gremia eksperckie i autorów prestiżowych programów badawczych jako manifestacja pryncypiów współczesnej ochrony dziedzictwa kulturowego. Międzynarodowa Konferencja Konserwatorska Kraków 2000 jako temat główny sesji plenarnej przyjęła tezę, że **„dziedzictwo historyczne może być fundamentem nowoczesnej cywilizacji”**. Fundamentalne przesłanie Karty Weneckiej, gdzie zapisano że *„Konserwacji zabytków zawsze sprzyja ich użytkowanie na cele użyteczne. Społecznie: użytkowanie takie jest zatem pożądane, nie może wszakże pociągać za sobą zmian układu, bądź wystroju budowli”*. Karta Wenecka przez włączenie w obszar ochrony także „miejsc zabytkowych”, a więc nie tylko rzeczy fizycznie istniejących w przestrzeni, ale także mających swój żywy byt w świadomości jednostki i społeczeństwa, w swej warstwie filozoficznej wprowadza **metafizyczną** formułę zabytku, która ma brzemienne znaczenie dla współczesnego pojmowania celów, zasad i pryncypiów ochrony dziedzictwa. Oparcie tej metafizycznej formuły zabytku na filozofii Husserla, Heideggera i Gadamera oznacza, że dawne, historyczne pojęcie monumentu(zabytku) jako statycznej, selektywnie interpretowanej rzeczy, przeznaczonej do kontemplacji, musi zostać zastąpione ekstensywnie pojmowanymi **obszarami dynamicznego bytu dziedzictwa funkcjonujących w sposób „użyteczny społecznie”**.

Jesteśmy przekonani, że ochrona dziedzictwa uwzględniająca pełny do niego dostęp społeczeństwa może się realizować przez jego poszanowanie oparte na świadomej interpretacji przeszłości i jej znaków kulturowo-cywilizacyjnych, przy zastosowaniu najnowszych technologii i z uwzględnieniem potrzeb i praw lokalnej, coraz częściej interkulturowej społeczności do zrównoważonego rozwoju (sustainable development).

Oczekujemy, że **Konferencja 2011** przyniesie odpowiedź czy rezultaty naszej pracy na rzecz ochrony dziedzictwa tak właśnie postrzeganego, z perspektywy ostatniego dziesięciolecia mogą potwierdzić słuszność wyboru drogi opartej na przekonaniu wielkiego Akwińczyka, że **„conservatio” nie może zaistnieć bez „creatio”**.

Szczegółowe dane na stronie internetowej: <http://a1.arch.pk.edu.pl/> zakładka Karta Krakowska oraz kontakt mailowy: a-1@pk.edu.pl

KARTA KRAKOWSKA 2000 – DZIESIĘĆ LAT PÓŹNIEJ MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA KONSERWATORSKA

17-19 listopada 2011

środa przyjazd uczestników

czwartek 10.00 – seminarium terenowe

Prezentacja najnowszych realizacji konserwatorskich: Podziemne Muzeum Rynku

Głównego, Infobox pod Wawelem, Muzeum Schindlera, Muzeum Sztuki

Współczesnej, pasaż handlowy „13” oraz wybrane hotele w centrum miasta.

18.11.2011, piątek

09.30 – 13.00 – sesja poranna (Podziemne Muzeum Rynku Głównego)

15.00 – 18.30 – sesja popołudniowa (Urząd Miasta Krakowa - Sala Portretowa)

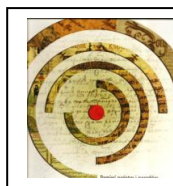
19.11.2011, sobota

09.30 – 13.00 – sesja poranna (Urząd Miasta Krakowa - Sala Portretowa)

15.00 – 18.00 – sesja popołudniowa (Urząd Miasta Krakowa - Sala Portretowa)

18.00 – podsumowanie obrad, wnioski końcowe i zakończenie Konferencji

PAMIĘĆ ŚWIATA

PAMIĘĆ ŚWIATA

IV Międzynarodowa Konferencja UNESCO
Programu „Pamięć Świata” 18-21 maja 2011 r. w Warszawie

„Kultura – pamięć – tożsamość”

W przededniu prezydencji polskiej w Unii, w Warszawie, miało miejsce międzynarodowe spotkanie, dające obraz pozytywnej roli, którą może pełnić Polska w sytuacji, gdy jej pozycja gospodarcza, polityczna i kulturalna będzie adekwatna do możliwości i aspiracji naszego kraju. Trzeba podkreślić, że było to doświadczenie bardzo udane. Cykliczne spotkania związane z programem UNESCO „Memory of the World” organizowane są co kilka lat w najrozmaitszych miejscach globu, jako że program „Pamięć świata” służy wszystkim narodom, państwom i grupom społecznym. Dziedzictwo dokumentacyjne, którego ochronie i promocji program ten jest poświęcony, jest bowiem niezwykle istotne dla umacniania tożsamości każdej społeczności. Konferencja w Warszawie była bardzo udanym przedsięwzięciem. Miała świetnie „wymyślony” program, w którym przedstawiciele krajów z najodleglejszych zakątków świata znajdowali pole zainteresowania i konfrontacji własnych doświadczeń. Spotkanie było bardzo dobrze zorganizowane. Idea programowa konferencji i koncepcja poszczególnych tematów przedstawiona została przed dwoma laty przez prof. Wojciecha Fałkowskiego, byłego przewodniczącego IAC(a w latach 90. Sekretarza Generalnego polskiego Komitetu UNESCO). Przygotowaniem konferencji zajął się Krajowy Komitet Programu Pamięć Świata (jego przewodniczącym jest naczelny dyrektor Archiwów Państwowych) oraz polski Komitet UNESCO. Już trakcie prac przygotowawczych zmarł nieoczekiwanie dyrektor archiwów Sławomir Radoń i zastąpił go, niezwykle skutecznie, obecny dyrektor p.o. - Andrzej Biernat. Przygotowanie konferencji wymagało wielomiesięcznej współpracy z partnerami zagranicznymi, współdziałania w realizacji programu merytorycznego, a następnie opieki nad delegacjami z 71 krajów. W tym zakresie świetnie zapisał się polski Komitet UNESCO kierowany przez Sekretarza Generalnego Sławomira Ratajskiego. W Komitecie kompetentną i pełną poświęcenia pracę w zakresie kontaktów z zagranicą i opieki nad delegacjami wykonał zajmujący się od wielu lat problematyką programu – Tomasz Komorowski. Istotną rolę w przygotowaniu dokumentów Konferencji odegrał stały przedstawiciel Polski IAC prof. dr hab. Władysław Stępiak.

Dzięki patronatowi ministra kultury i dziedzictwa narodowego - Bogdana Zdrojewskiego impreza zyskała odpowiednią rangę i środki finansowe. Organizacją całego spotkania zajmowało się Narodowe Centrum Kultury oraz w imieniu Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych zastępca dyrektora - dr Barbara Berska. Inauguracja miała miejsce 18 maja 2011 r. na Zamku Królewskim w Warszawie a wykład inauguracyjny wygłosił **Rajmohan Gandhi, wnuk Mahatmy Gandhiego**, który przypomniał dramatyczny telegram, jaki otrzymał jego dziadek od Ignacego Paderewskiego po ataku Niemiec, 1 września 1939 r., na Polskę. Założenia programowe konferencji przedstawił następnie **Wojciech Fałkowski**.

Kolejne, robocze posiedzenia Konferencji odbywały się Centrum Kopernika. Wybór miejsca okazał się trafny. Można było docenić fakt, że w Warszawie powstała instytucja dysponująca nowoczesnym i atrakcyjnym miejscem obrad. Zwracał uwagę design Konferencji. Wszystkie, zaproszenia i druki informacyjno-promocyjne miały jednolitą koncepcję graficzną, nawiązującą do idei Konferencji, a mianowicie – alfabetu wykorzystywanego w rozmaitych elementach wszystkich gadżetów towarzyszących spotkaniom.

Na pierwszej plenarnej sesji, poświęconej różnorodności kulturowej referat prezentujący zniszczenia polskiego dziedzictwa przedstawił Andrzej Biernat, p. o. dyrektor Naczelnej

Dyrekcji Archiwów Państwowych. Ogromne poruszenie i wrażenie wywołał pokaz kilkunastuminutowego filmu „Miasto ruin” przedstawiającego zniszczenia Warszawy w 1945 r. postrzegane z lotu ptaka (unikatowe zdjęcia z samolotu). Film udostępniło Muzeum Powstania Warszawskiego. Następnie referaty przedstawiły: **Kay Raseroka z Botswany** - w wykładzie o historii mówionej, **oraz Britta Rudolf z Niemiec**, wnikliwie analizująca pozytywne i braki funkcjonowania programu.

20 maja na sesji plenarnej omawiano problemy nośników pamięci, zapomnianej historii. Uwagę zwróciło wystąpienie przedstawiciela **Indii Ashisa Nandy**, który zakwestionował szanse obiektywnego zapisu pamięci klasycznymi metodami utrwalania wypowiedzi i opowieści. Z kolei ogromną istotność pamięci dla przetrwania społeczeństwa znajdującego się w opresji przedstawił **Wojciech Fałkowski** (jego wystąpienie na s....)

21 maja omawiano głównie problemy cyfrowych programów dla utrwalania dziedzictwa dokumentacyjnego oraz problemy docierania z informacją o nim do młodzieży. Obok sesji plenarnych odbywały się liczne panele, w trakcie których przedstawiono kilkadziesiąt referatów i prezentacji, niekiedy nadzwyczaj ciekawych. Do takich zaliczyć można np., wystąpienie Piotra Skrzypczaka z Lublina opisującego działalność grupy wolontariuszy utrwalających wspomnienia mieszkańców miasta o nieistniejących ludziach, domach i wydarzeniach i nadawanych na łamach społecznego radia.

Na posiedzeniu końcowym uczestnicy Konferencji przyjęli dokumenty pod nazwą „**Deklaracja warszawska**” i „**Zalecenia**”, będące podsumowaniem, zawierającym wskazówki co do dalszych działań w ramach Programu Pamięć Świata w następnych latach oraz zalecenia praktyczne w działaniach prawnych i pracach mających na celu lepszą ochronę zbiorów i ich szerszą dostępność. Polskie doświadczenia staraniach o możliwość korzystania z materiałów archiwalnych, znajdujących się w zbiorach innych krajów, mogą tu mieć istotne znaczenie.

Archiwa Państwowe przygotowały dla uczestników Konferencji pięknie wydany album pod redakcją Barbary Berskiej i Władysława Stępniaaka prezentujący pełną listę światową Pamięci Świata, obejmującą 196 pozycji. Wydawnictwo to będzie miało niewątpliwie istotne znaczenie dla promocji listy. Kilka dni po Konferencji wpisano jednak kolejnych kilkadziesiąt pozycji. Należy żałować, że do dzisiaj podobnego wydawnictwa nie poświęcono polskim pozycjom na Liście i tzw. Liście krajowej. Materiały do niej na osobnym portalu prezentuje od kilku lat polski Komitet UNESCO. (mhk) .

Pamięć państw i narodów: lista światowa Programu UNESCO „Pamięć Świata”,
opr. Barbara Berska i Władysław Stępniaak,
wyd. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych,
Tekst w j. polskim, angielskim i francuskim, s. 344,
Warszawa 2011

Poniżej pełny tekst „Deklaracji Warszawskiej”, i fragmenty „Zaleceń” - dokumentów przyjętych na zakończenie IV Międzynarodowej Konferencji UNESCO Programu „Pamięć Świata” w Warszawie ▼

DEKLARACJA WARSZAWSKA

Kultura – pamięć – tożsamość

Straty dziedzictwa dokumentacyjnego w wyniku katastrof naturalnych i spowodowanych przez człowieka szczególnie uwarunkowały społeczeństwa całego świata na znaczenie tej formy dziedzictwa, oraz na potrzebę jego ochrony. Doniosłość ochrony dziedzictwa dokumentacyjnego przed ryzykiem i zagrożeniami stało się bezpośrednim bodźcem do utworzenia Programu „Pamięć Świata” w roku 1992, a następnie jego inauguracji w roku 1993 w Pułtusku, w Polsce.

1. W całym swym zróżnicowaniu, dziedzictwo dokumentacyjne stanowi istotną część dziedzictwa ludzkości jako zapis informacji, jako zbiór źródeł historycznych i ekspresji artystycznej, a także jako ważna część zapisu pamięci zbiorowej, w tym tradycji przekazywanej ustnie. Dziedzictwo dokumentacyjne ma szczególne znaczenie, ponieważ umożliwia zachowanie pamięci różnych kultur i społeczności, pozostając trwałym źródłem wiedzy historycznej o społeczeństwach i narodach – jak również zapisem zmian cywilizacyjnych. Dziedzictwo dokumentacyjne ma szczególne znaczenie dla spójności społecznej, stanowi niezbędną podstawę dialogu, budując szacunek i wzajemne zrozumienie w relacjach pomiędzy cywilizacjami, społeczeństwami i grupami społecznymi. Przyczynia się również w istotny sposób do zrozumienia i uznania wartości różnorodności kulturowej.

2. Pamięć zapisana w dziedzictwie dokumentacyjnym jest niezastąpionym sposobem przekazu tradycji i świadomości historycznej - istotnych elementów procesów umacniania tożsamości oraz budowania wzajemnego zrozumienia i dialogu pomiędzy różnymi społecznościami.

3. Listy Pamięci Świata przyczyniają się do rozpowszechniania wiedzy na temat dziedzictwa dokumentacyjnego w całej jego różnorodności kulturowej i semantycznej oraz we wszystkich jego formach, sprzyjając lepszemu rozumieniu innych społeczeństw i kultur. Wymieniając obiekty o doniosłym znaczeniu, Listy Pamięci Świata przyczyniają się do ograniczenia ryzyka i zagrożeń dla dziedzictwa dokumentacyjnego oraz podkreślają konieczność jego stałej ochrony, jak również uznania jego wartości społecznej. Listy zawierają zróżnicowane pod względem formy zapisy dokumentacyjne pochodzące z wszystkich kontynentów, i opisujące różne społeczności.

4. Program „Pamięć Świata” zwiększa świadomość potrzeby zachowania, rozpowszechnienia i ułatwienia dostępu do obiektów, zbiorów, i źródeł dziedzictwa dokumentacyjnego. Szczególną uwagę należy poświęcić pomocy w konsolidowaniu zbiorów rozproszonych, wspieraniu badań naukowych, a także wspieraniu działań ratunkowych wobec zbiorów zagrożonych.

5. Dziedzictwo dokumentacyjne ludzkości nie jest dostatecznie zachowywane z powodu braku odpowiedniej dbałości, katastrof naturalnych i spowodowanych przez człowieka lub ze względu na brak stabilności społecznej i politycznej. Powinno to stać się impulsem do dalszego rozwoju Programu „Pamięć Świata” i jego działań w celu:

- dalszego wzmacniania roli „Pamięci Świata” jako głównego programu UNESCO w dziedzinach ochrony, udostępniania i promowania dziedzictwa dokumentacyjnego we wszystkich jego formach;
- uzyskania przez dziedzictwo dokumentacyjne takiego samego jak ten, który jest udziałem innych form dziedzictwa ludzkości;
- zachęcania państw członkowskich UNESCO do wzmacniania i rozszerzania zaangażowania na rzecz ochrony i promowania dziedzictwa dokumentacyjnego;
- zachęcania państw członkowskich UNESCO do zawierania i wzmacniania dwustronnej i regionalnej współpracy w ramach Programu Pamięć Świata;
- zachęcania organizacji pozarządowych (CCAAA, ICA, ICOM, IFLA) do angażowania się w pełni w Program Pamięć Świata ze względu na potencjalne znaczenie tych organizacji jako istotnych źródeł wiedzy, doświadczenia oraz różnorodności kulturowej.

ZALECENIA (fragmenty)

Czwarta Międzynarodowa Konferencja UNESCO „Pamięć Świata”, (...) opowiada się za ciągłym rozszerzaniem Programu UNESCO „Pamięć Świata”, poprzez:

- pracę w celu zwiększenia społecznego zrozumienia roli Programu, w szczególności w odniesieniu do innych inicjatyw UNESCO służących ochronie dziedzictwa, takich jak Konwencje w sprawie Światowego Dziedzictwa oraz Dziedzictwa Niematerialnego tak, aby misja i rola Programu w dziedzinie ochrony dziedzictwa dokumentacyjnego mogły być lepiej rozumiane i promowane; (...)

Zachęca wszystkie państwa członkowskie do:

- uznania roli i wartości dziedzictwa dokumentacyjnego w całej jego różnorodności w kształtowaniu w kształtowaniu kulturowych, narodowych i innych tożsamości(...)

Zachęca uczestniczące organizacje pozarządowe (CCAAA, ICA, ICOM, IFLA) do:

- zwiększenia wysiłków na rzecz podnoszenia statusu Programu Pamięć Świata w światowych sieciach tych organizacji;

(Sporządzono z okazji Czwartej Międzynarodowej Konferencji UNESCO „Pamięć Świata” (Warszawa, 18-21 maja 2011) z udziałem ekspertów pochodzących z 71 państw wszystkich kontynentów).

Pamięć dla przyszłości

Program Pamięć Świata UNESCO

(Memory of the World)

Jest rzeczą oczywistą, że dziedzictwo dokumentacyjne – utrwalone na różnych nośnikach z intencją „dokumentowania” lub „rejestrowania” wydarzeń, czynności, odkryć, poglądów rozmaitych zjawisk... - przechowywane w archiwach, bibliotekach, muzeach i różnorodnych zbiorach publicznych lub prywatnych, jest bezcennym świadectwem historii, rozwoju cywilizacyjnego świata, źródłem wiedzy o różnych kulturach i społeczeństwach. Stanowi nie dające się niczym zastąpić archiwum pamięci zbiorowej. Trudno byłoby przecenić zarówno jego znaczenie informacyjne i poznawcze - dla różnych dyscyplin wiedzy - jak i symboliczne - dla tożsamości osób, grup społecznych i całych społeczeństw czy kręgów kulturowych, a także jego wartość dla możliwości ich wzajemnego poznawania się i porozumienia.

Trzy główne cele Programu Pamięć Świata UNESCO to ułatwianie zachowania dziedzictwa dokumentacyjnego, wspieranie upowszechniania dostępu do niego oraz zwiększanie świadomości jego znaczenia.

Powstanie Programu Pamięć Świata w 1992 roku wynikało z rosnącej świadomości strat i zagrożeń dziedzictwa dokumentacyjnego, powodowanych zarówno niedostatkami należytej troski o jego zachowanie, jak brakiem stabilności politycznej i wojnami. Data powstania Programu nie jest przypadkowa. Był to okres przełomowych, lecz nierzadko także burzliwych, zmian politycznych. Ważny impuls dla utworzenia Programu stanowiło zniszczenie w 1991 roku Biblioteki Narodowej w Sarajewie. Na forum UNESCO zdawano sobie sprawę, że konieczne są nie tylko jednorazowe reakcje, ale systematycznie działający program, który przypominałby o wartości dziedzictwa dokumentacyjnego oraz mobilizował ekspertów i opinię światową na rzecz zapewnienia jego ochrony i dostępności. Obecnie do szczególnie pilnych wyzwań należy trwałe zachowanie i upowszechnienie dostępu do dziedzictwa audiowizualnego i cyfrowego, z racji ich dużej podatności na zniszczenie, jak również możliwości, jakie stwarza gwałtowny rozwój Internetu.

Polska – kraj w szczególny sposób dotknięty stratami dziedzictwa dokumentacyjnego w rezultacie zaborów i II wojny światowej - odgrywa aktywną rolę w Programie Pamięć Świata od początku jego istnienia. Pierwsze Spotkanie Międzynarodowego Komitetu Doradczego (IAC) Programu, najwyższego ciała doradzającego UNESCO w sprawach dotyczących realizacji Programu, skupiającego wybitnych ekspertów z całego świata w dziedzinie archiwów i bibliotek, odbyło się we wrześniu 1993 roku w Puławach. Dziesięć lat później, również w Polsce, miało miejsce Szóste Spotkanie IAC (Gdańsk, sierpień 2003). W rezultacie I Spotkania przyjęto plan działania podkreślający rolę UNESCO w uwrażliwianiu rządów i organizacji międzynarodowych na problem zachowania dziedzictwa dokumentacyjnego oraz szeroką definicję tego rodzaju dziedzictwa. Definicja dziedzictwa dokumentacyjnego obecnie stosowana w Programie Pamięć Świata obejmuje różne rodzaje dokumentów i zbiorów: m.in. dokumenty i kolekcje archiwalne, rękopisy, druki o szczególnej wartości dokumentacyjnej, inskrypcje, dokumenty audiowizualne, zarówno na nośniku analogowym, jak i cyfrowym¹.

Najbardziej znanym instrumentem oddziaływania Programu Pamięć Świata jest międzynarodowa Lista, tworzona od 1997 roku. Co dwa lata, na wniosek IAC, Dyrektor Generalny UNESCO wpisuje na nią kolejne obiekty dziedzictwa dokumentacyjnego. Aby kwalifikowały się do wpisania na Listę, obiekty te muszą przede wszystkim spełniać kryterium autentyczności oraz kryterium globalnego wpływu (*influence*), opisane przez szereg kryteriów szczegółowych („czas”, „miejsce”, „ludzie”, „przedmiot i temat”, „forma i styl”, „wpływ społeczny/duchowy/wspólnotowy”)². Kryterium „globalnego”, „regionalnego” lub „krajowego” wpływu decyduje o tym, czy dany dokument lub kolekcja kwalifikuje się na międzynarodową Listę, czy też na listę regionalną lub krajową, które są

¹ Za dziedzictwo dokumentacyjne uważane są obiekty, które: 1) są ruchome, z zastrzeżeniem, że obejmuje ono także pewne dokumenty nieruchome, takie jak inskrypcje, petroglify czy malowidła naskalne, 2) są złożone ze znaków/kodów, dźwięków i/lub obrazów, 3) dające się zachować, 4) dają się reprodukować i przenosić, 5) są produktami umyślnego procesu dokumentowania (*Memory of the World: General Guidelines to Safeguard Documentary Heritage*. Revised edition 2002. Prepared for UNESCO by Ray Edmondson. Paris. UNESCO, s. 8; wersja internetowa dostępna pod adresem: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001256/125637e.pdf>)

² Cf. *Memory of the World: General Guidelines...*, op. cit., ss.21-22. Kryterium wpływu społecznego/duchowego/wspólnotowego zostało dodane w wyniku VIII Spotkania IAC w Pretorii, w 2008 roku (cf. <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001256/125637e.pdf>, Addendum 1)

również tworzone na niektórych kontynentach i w niektórych państwach, przez regionalne bądź krajowe komitety Programu. Bardzo mocno podkreśla się jednak, że obiekty kwalifikowane na każdą z tych list mają „światowe znaczenie” (*world significance*)³.

Obecnie, po X Spotkaniu IAC (Manchester, maj 2011), na międzynarodowej Liście znajduje się 238 wpisów o bardzo zróżnicowanym charakterze, np.: **Jikji simche yojeol** (nominacja Rep. Korei), pochodząca z 1377 roku, najstarsza znana książka wyprodukowana przy użyciu ruchomych metalowych czcionek, **Biblia Gutenberga** (Niemcy), **Magna Carta** z 1215 roku (W. Brytania), **Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela** z 1789 i 1791 roku (Francja), dokumenty budowy i upadku **Muru Berlińskiego** i **Traktat 2 Plus 4 z 1990 roku** (Niemcy), **Bałtycka droga – ludzki łańcuch łączący trzy państwa w ich dążeniu do wolności** (Estonia, Litwa i Łotwa; dokumenty dotyczące akcji prowadzonej 23 sierpnia 1989 roku), **Dziennik Anny Frank** (Holandia), chilijskie, argentyńskie i paragwajskie **archiwa dokumentujące terror rządów dyktatorskich** w tych krajach i walkę o prawa człowieka, pierwszy **katechizm napisany w języku papiamento** (Antyle Holenderskie), **Kolekcja filmów i zapisów wideo Johna Marshalla z lat 1950-2000 nt. Buszmenów Ju/'hoansi** (USA), filmy **braci Lumière** (Francja), film **Czarodziej z Oz** (USA).

Na Liście figuruje dziesięć obiektów dziedzictwa dokumentacyjnego zgłoszonych przez Polskę: **Archiwum Instytutu Literackiego w Paryżu** [Maisons-Laffitte], tablice 21 Postulatów Gdańskich z Sierpnia 1980 wraz z kolekcją **Narodziny Solidarności**, przechowywaną w Ośrodku KARTA, ostatnio wpisane **Archiwum Biura Odbudowy Stolicy (BOS)**, **podziemne archiwum getta warszawskiego (Archiwum Ringelbluma)**, rękopisy **Fryderyka Chopina** w zbiorach Biblioteki Narodowej i Towarzystwa im. Fryderyka Chopina (obecnie w Narodowym Instytucie Fryderyka Chopina) w Warszawie, **Archiwum Radziwiłłów i Księgozbiór Nieświeski** (wspólny wpis z Białorusią, Finlandią, Litwą, Rosją i Ukrainą), **Archiwum Komisji Edukacji Narodowej** (zbiory przechowywane w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie, AGAD w Warszawie, Archiwum UJ oraz Fundacji Książąt Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie), **akt Konfederacji Warszawskiej z 1573 roku**, **autograf De revolutionibus** Mikołaja Kopernika, **Kodeks supraski** (wpis wspólny ze Słowenią i Rosją).

Prace nad polskimi propozycjami na Listę koordynuje Polski Komitet Programu Pamięć Świata, współdziałając z Polskim Komitetem do spraw UNESCO, instytucjami dziedzictwa i ekspertami. W miarę dostępnych środków, w ramach prac Programu Pamięć Świata realizowane są także projekty w zakresie ratowania, ochrony i udostępniania konkretnych kolekcji i obiektów dziedzictwa dokumentacyjnego w różnych częściach świata, zwłaszcza w krajach Południa.

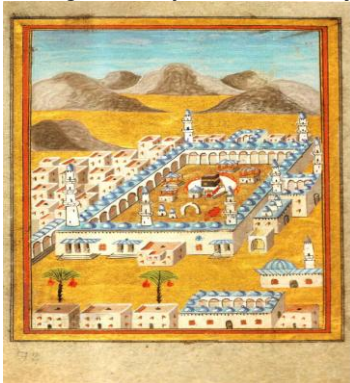
Tomasz Komorowski

(Niniejszy tekst stanowi rozszerzoną wersję artykułu opublikowanego w Biuletynie Polskiego Komitetu ds. UNESCO, ss. 38-40. Warszawa 2011)

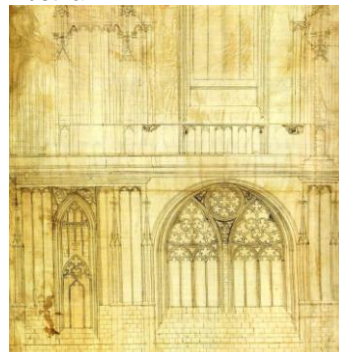
Pismo przedkolumbijskie,
Dolina Oaxaca, Meksyk

Kolekcja islamskich rękopisów
Bašagica-Bratysława, Słowacja

Kolekcja gotyckich rysunków
architektonicznych, Akademia
Sztuk Pięknych we Wiedniu,
Austria

³ *Ibidem*, s. 21

Pamięć przeszłości we współczesnym świecie.

Pamięć - pomimo zniszczeń, formy zachowania pamięci społecznej.

W początku lat 50-tych XX wieku Jerzy Giedroyc, redaktor naczelny polskiego emigracyjnego pisma „Kultura” zaczął bliską współpracę z dziennikarzem i publicystą Juliuszem Mieroszewskim. Giedroyc wydawał miesięcznik w Paryżu, natomiast Mieroszewski mieszkał w Londynie, dzielili ich kanał La Manche i w dodatku obaj nie lubili wyjeżdżać ze swojego miejsca zamieszkania. Pozostawał kontakt listowy. Wymiana korespondencji trwała przez prawie 20 następnych lat. W sumie napisali do siebie kilka tysięcy listów, które czasami wysyłali po dwa – trzy dziennie. Poczta wtedy dostarczała przesyłki rano, w południe i wieczorem. Mieszkańcy Londynu spotykali swojego listonosza trzykrotnie w ciągu dnia. Można było jeszcze tego samego dnia odpowiedzieć na list wysłany rano, tak żeby nadawca poznał opinię lub propozycję swojego korespondenta tego samego wieczoru. Natychmiastowa reakcja, odpowiedź na gorąco nie była niczym wyjątkowym. Giedroyc i Mieroszewski przez lata prowadzili ciągłą rozmowę, wysyłając do siebie listy i dyskutując zawzięcie różne sprawy związane z redagowanym pismem i toczącym się życiem publicznym. Najbardziej zadziwia jednak fakt, że gospodarz Maisons-Laffitte sporządzał kopię każdego listu wysyłanego do swojego redaktora.

Jednocześnie żadna nadchodząca przesyłka nie była nigdy wyrzucana i wszystkie zostały skrupulatnie złożone do pudełek. W ten sposób dzieło archiwum paryskiej Kultury (wpisane obecnie na listę Pamięci Świata), które zawiera całą korespondencję wychodzącą i przychodzącą do redakcji. Zbiory zawierają pełną korespondencję z każdym autorem i współpracownikiem, wraz z kopiami listów od redakcji i oryginałami na odsyłanych pism artykułów. Przechowywane manuskrypty stanowią w wielu wypadkach zapis myśli i uczuć, stanu ducha i reakcji na bieżące kłopoty. Są świadectwem narastających wahań i wątpliwości oraz nadziei i projektów politycznych redaktora naczelnego pisma, które stało się trybuną polskiej emigracji po II wojnie światowej. Przez wiele lat „Kultura” tworzyła wizję wolnej Polski, przekształcając się w rodzaj instytutu politologicznego przygotowującego niepodległość. Archiwum powstało z potrzeby utrwalenia efektów podjętej pracy i jako świadectwo życia małej grupy ludzi, która zdecydowała się osiąść w samotni pod Paryżem i stworzyć rodzaj świeckiego klasztoru. Zapisywanie myśli i opis codziennych czynności, ich archiwizowanie i zabezpieczanie na przyszłość stało się integralną częścią pracy redakcyjnej i podejmowanych działań. Nade wszystko wynikało jednak z naturalnej skłonności do pozostawienia po sobie trwałego śladu i przedstawienia przyszłym pokoleniom przebiegu i wyniku podejmowanych prac, przeżywanych emocji i wdrażanych projektów. Archiwum stało się niejako portretem jego twórców. W ten sposób powstała legenda, która nie tylko opierała się na pamięci licznych świadków, ale miała za podstawę duże archiwum: długie półki teczek z manuskryptami listów, artykułów i pomysłów.

W tym wypadku ludzka opowieść o roli i znaczeniu redakcji w Maisons-Laffitte oraz pamięć zawarta w przekazie ustnym idą w parze ze słowem pisanym, które uzupełnia wspomnienia i stanowi materialną podstawę wiedzy. Zwróćmy uwagę, że umożliwia to dokładną weryfikację faktów i precyzyjne zestawienie tego, co zachowane w pamięci z tym, co zapisane. Inaczej jednak niż w przypadku większości zbiorów archiwalnych kolekcja „Kultury” pozwala także odtworzyć stan ducha i pokazać bieg myśli bohaterów wydarzeń. Nie oddziela suchego zestawienia faktów od przeżywanych emocji i nie przekształca obrazu przeszłości w sztywny, bezosobowy i oficjalny opis wydarzeń i sytuacji. Mamy tu do czynienia z rzadkim przypadkiem, kiedy współcześnie powstałe archiwum przypomina świadectwa z dawnych epok, w których mit i historia spletały się nierozłącznie, a zapis emocji był równie ważny, jak przedstawienie czynów. Jednocześnie nie ma w nim miejsca na fikcję, nie opiera się na literackiej wyobraźni autora i nie zajmuje się wierzeniami religijnymi i legendami. Respektuje naszą współczesną potrzebę poznania prawdy i pozostaje w zgodzie z intuicjami i etosem badań naukowych współczesnych użytkowników. Stanowi dziwny i poniekąd niezrozumiały fenomen, działający jak wehikuł czasu, który przeniósł dawne formy obcowania z przeszłością w dzień dzisiejszy.

Przez wiele tysięcy lat historia była niemal wyłącznie opowiadana, recytowana przed publicznością, której dostarczała rozrywki i wiedzy. Miała do spełnienia dwa podstawowe cele, rozbawić i ucieszyć oraz pouczyć i przedstawić wskazówki moralne. Przekazywała wartości i dawała lekcje o świecie, w postaci mówionej, w odgrywanych scenach, w głośno recytowanych formułach. Nie było w tym nic ze żmudnego procesu weryfikowania faktów. Określenie *sine ira et studio* nie miało sensu, bo historia domagała się żywej reakcji odbiorców i sama stawiała się spektaklem. Sposób mówienia i zachowanie „opowiadacza” miały ogromne znaczenie i w znacznym stopniu wpływały na

treść przekazu. Logika wyvodu nie oznaczała klarownego łańcucha przyczyn i skutków, ale była przede wszystkim spójnym przekazem ocen i wyznawanych wartości podawanych razem z informacją i opisem. W ten sposób powstawał harmonijny obraz świata, którego depozytariuszem była zarówno osoba opowiadająca, jak i słuchacz, który dowiadywał się o przeszłości i jednocześnie przeżywał ją. Nie zakładało to dowolności. Nie była to żadna konfabulacja. Nie powstawało kolejne zmyślenie, ponieważ opowiadanie wynikało z utrwalonej tradycji, przekazywanej w rygorystyczny sposób i wyuczonej na pamięć. Była to opowieść składająca się z pieczołowicie przechowywanych w pamięci starych fragmentów, akceptowanych wcześniej sformułowań i gotowych schematów. Układały się one w dobrze skomponowaną całość, przygotowaną do przeżywania, wierzenia i utożsamiania się.

Podkreślimy jednak, że opowieść o przeszłości była bardzo racjonalna, mocno osadzona w rzeczywistości i wewnętrznie spójna. Pozostawała konstytutywną częścią kultury całej społeczności i z łatwością przekraczała granice plemienne, państwowe, a nawet językowe. Opowieść o tym, „jak było” tworzyła dużą część tożsamości ludu, który jej słuchał i powtarzał. Podczas podróży w przestrzeni mówiony opis historyczny stawał się wizytówką plemienia, które w dużym stopniu identyfikowało się z wizją zawartą w przesłaniu. Informowanie o własnej historii, o historii swojego ludu było sposobem przedstawiania się innym. Kronika Herodota dowodzi, że informacja o plemieniu, o panującej dynastii i o mieszkańcach kraju składała się przede wszystkim z relacji o historii miejsca i ludzi. Wiadomości historyczne wchodziły w skład podstawowego zestawu informacji, które miały przedstawiać obcych. Jednocześnie był to sposób powiadomienia o zwyczajach, tradycji i kulturze. Z pewnością przedłużona wstecz tradycja historyczna dodawała prestiżu i tworzyła wspaniałą legendę, przydającą chwały. Opowieść do tego stopnia wrastała w kulturę i tradycję społeczności, że trudno jest nam rozstrzygnąć, czy i kiedy powstawały wersje spisane.

„Mówione” i „spisane” przenikało się całkowicie, natura przekazu była w istocie podwójna, ale podstawowy przekaz najczęściej był ustny i dlatego jego wersja kanoniczna i zarazem najstarsza pozostawała niedostępna badaczom. Słowo władcy, werdykt kapłana, opinia mędrca zaczynały funkcjonować publicznie z chwilą wygłoszenia, w momencie, kiedy zostały wypowiedziane i usłyszane. Opowiadacz zyskiwał poklask i zdobywał wysoką pozycję społeczną. Nie każdy mógł nim zostać, ponieważ każda recytacja historyczna była traktowana jako ważne i niezwykle wydarzenie. Spisane słowo było tylko bładą kopią prawdziwego znaczenia, które ujawniało się w wypowiedzi. Przekaz ustny pozostawał przez wieki nie tylko najważniejszą formą komunikowania (często jedyną), ale także w dużym stopniu zawierał osobiste przesłanie mówiącego. Takie cechy, jak autorytet, charyzma, majestat osoby opowiadającej o historii wpływały na treść przekazu, ponieważ decydowały o reakcji uczestników i odbiorze przez nich relacji.

W społecznościach lokalnych lub plemiennych rola opowiadacza historii, osoby wyznaczonej do jej zapamiętania i przekazywania publicznie jest inna niż nauczyciela w szkole, gdzie wszystko można przeczytać i odnaleźć w druku. Szkoła jest „obiektywna”, oddziela racjonalne nauczanie od emocjonalnego przeżywania, pokazuje metody analizowania i weryfikowania opisów i informacji. Pomaga gromadzić zapisy przeszłości i wielokrotnie przyczyniła się do powstania pierwszych archiwów i kolekcji książek i manuskryptów. Średniowieczne skryptoria nie różniły się pod tym względem od szkół i domów kultury z XIX wieku. A jednocześnie pozwalały utrzymać więź emocjonalną między powstającymi kolekcjami i społecznością, która je wytworzyła.

Historia wchodziła w skład prywatnego światopoglądu, nie przestając być „prawdziwą” i nie porzucając akceptowanego przez wszystkich „obiektywizmu”, zgodnie z którym wyjaśniała zdarzenia i role odgrywane przez znanych bohaterów. Mówiona historia, przy całym sformalizowaniu przekazywanych treści była żywa, ponieważ opierała się na bezpośrednim kontakcie ze słuchaczem. Historia zanim stała się nauką była opowieścią i przeżyciem, które organizowało wyobraźnię całej społeczności, odnajdującą się w tej narracji. Jej podstawą była pamięć zbiorowa, przenoszona w rodzinie, w społecznościach lokalnych, a także w skali całego plemienia. Była sposobem uczenia zwyczajów, tradycji i szacunku dla przodków, ale także przekazywania wartości i podstawowej wiedzy o świecie kolejnym pokoleniom. Tym samym wiedza historyczna integrowała społeczności i tworzyła tożsamość kulturową i narodową.

Pierwsze kolekcje etnograficzne powstawały z zamiarem utrwalenia odchodzącej rzeczywistości i ratowania ulotnych fragmentów tożsamości narodowej i historycznej. Dzieło Polski Oskara Kolberga było próbą zapisania przeszłości niehistorycznej, czyli takiej, która nie wchodziła do kanonu wiedzy i pamięci zbiorowej całego narodu, ale była ważna i wciąż żywa dla społeczności lokalnych. Łotewski nauczyciel i pisarz Krisjanis Barons zebrał ponad 200 tysięcy pieśni i podań ludowych, ponieważ uważał je za podstawę tożsamości kulturowej i narodowej. W obu przypadkach powodem zanotowania rytuału, legendy lub pieśni był fakt, że pozostawały one żywe i ważne, ponieważ trwały w pamięci mieszkańców. Możemy powiedzieć, że o wprowadzeniu tych informacji i opisów do ksiąg decydowała więź emocjonalna z nimi, ludzi, którzy byli przywiązani do starych zwyczajów i dawnych opowiadań, pamiętali je i nie chcieli o nich zapomnieć.

W dawnych wiekach pamięć zbiorowa służyła trzem zasadniczym celom:

(1) zachowaniu tożsamości zbiorowej, która na wspólnym przekazie budowała własny obraz i wzmacniała więzi łączące pojedynczych ludzi i poszczególne grupy, przekuwając jednostki w zwartą społeczność;

(2) zbudowaniu i utrzymaniu autorytetu władzy, który opierał się na rytuałach i wiedzy genealogicznej o dynastii, grupie rządzącej i elitach społecznych;

(3) wykorzystaniu doświadczeń i praktycznych umiejętności związanych z codziennym życiem i postępem technologicznym. Pamięć zbiorowa pomagała w przechowywaniu i przekazywaniu wiedzy o tym, jak utrzymać osiągnięty poziom życia i poradzić sobie z zagrożeniami.

Instytucjonalizowanie pamięci pomagało w jej wykorzystaniu na rzecz całej zbiorowości. Zachowywanie pamięci zbiorowej weszło w skład zadań władzy i było powierzane specjalnym instytucjom. W ten sposób pamięć i historia, przekaz ustny i jego zapis, stały się nierozłączne i wzajemnie się dopełniały. Natomiast brak pamięci uderzał w funkcjonowanie społeczne. Zapomnienie oznaczało sytuację kryzysową albo najwyższą karę. Usunięcie z kanonu przekazywanych informacji było świadomą decyzją, a często wyrokiem, który miał spowodować odrzucenie części wiedzy lub pamięci o konkretnej osobie. Z inskrypcji babilońskich i egipskich wykresłano imiona zdrajców lub wrogów, żeby nie stały się częścią przechowywanego dziedzictwa i nie weszły do tradycji państwowej. A jednocześnie egipskie stele upamiętniały zwycięstwa faraonów, ich pielgrzymki do grobu przodków lub stanowione prawa. Roczniki karolińskie spisywano tak, żeby przekazywały wersję korzystną dla panującej dynastii, a także żeby imiona wrogów nie przypominały o okresach słabości i kryzysu. Spisek Pepina Garbatego, nieślubnego syna Karola Wielkiego, przeciwko ojcu całkowicie zniknął z kart kronik i wiemy tylko, że haniebna zdrada króla miała miejsce. Machina państwowa starannie zadbała, by wszelki ślad nieposłuszeństwa został pominięty. O przyczynach rewolty nie zachowała się żadna wzmianka, poza wzniosłymi dytyrambami na cześć monarchy, który zgniótł bunt.

Słowo pisane pozostawało w służbie władzy i zgodnie z jej życzeniami formowało pamięć zbiorową. Cały czas istniała jednak część tradycji historycznej, która była przechowywana w pamięci mieszkańców poza świadomością władzy lub wbrew jej woli. Ta „nieposłuszna” pamięć była tym bardziej związana z osobistymi decyzjami ludzi i wzbudzała szczególne emocje. Każda władza narzucona, każdy system stworzony ponad głowami poddanych, każdy reżim autorytarny miał przeciwko sobie ludzką pamięć, która starała się przechować wspomnienia zakazane lub niepożądane. Narzuconą cnotą obywatelską stawała się selektywna „niepamięć”, zapomnienie i odrzucenie wybranych faktów z przeszłości. Natomiast wspólna, niepokorna pamięć integrowała społeczeństwo. Znajomość własnej i akceptowanej historii pomagała w trudnych chwilach i wzmacniała opór przeciwko nieprzyjaznym instytucjom i wrogiej władzy. Powstawała wtedy druga pamięć zbiorowa, równoległa do oficjalnej, która była spychana do prywatności i utrzymywana wyłącznie w kręgu rodziny i przyjaciół. Bardzo często powstawały wówczas idealizowane wersje zachowań heroicznych, poświęcenia bez granic i wielkich sukcesów. Graniczyły one z mitologią narodową lub grupową, która przenikała się ze sprawdzonymi i udowodnionymi faktami, upiększając je i uwznioślając.

Przekaz domowy, opowiadany w kręgu rodzinnym był opozycyjną wersją historii, ponieważ trwał dzięki autorytetowi starszych pokoleń i pokazywał świat z przeszłości, często szkalowany w urzędowych wydawnictwach, pogardliwie komentowany lub zupełnie pomijany. Jednocześnie opierał się na wyrazistych symbolach i zapadających w serce obrazach. W tym sensie historia „prywatna” była łatwa do przyswojenia i niemożliwa do pełnego „wyciszenia” lub zastąpienia przez wersję przygotowywaną przez władze. Jej ważną częścią były postacie patriotów, heroiczne czyny w obronie ojczyzny i silne powiązanie z wartościami patriotycznymi i rodzinnymi. Polskie powstania narodowe z XIX wieku doczekały się opisów, które na równi wykorzystywały zarówno fakty prawdziwe, jak i legendy poruszające sumienia i wyobraźnię. Obraz umierającej dziewczicy – bohatera i pułkownika powstania styczniowego Emilii Plater zapadał w serca i wszedł na pokolenia do rodzinnego przekazu historycznego. W taki oto sposób „domowa historia” stawała się częścią zespołu przekonań i wartości przechowywanych i chronionych w największym kręgu prywatności, w opozycji przeciwko indoktrynacji i reżimom totalitarnym.

Kiedy społeczny zakres funkcjonowania pamięci zbiorowej i „prywatnej” historii stawał się zbyt duży i oddziaływał na wielkie grupy społeczne, wówczas rządzący posuwali się do tworzenia swojej wersji. Uwzględniała ona tylko część nieoficjalnego przekazu i wprowadzała doń specjalnie przygotowane interpretacje. George Orwell wypowiedział słynne ostrzeżenie przed groźbą manipulowania wizją historii: **„Kto kontroluje przeszłość, ten również kontroluje przyszłość.”** Było to również oskarżenie reżimów totalitarnych o dokonywanie fałszerstw na własne potrzeby. Podkreślimy jednak, że chęć zapanowania nad pamięcią zbiorową, próby wpłynięcia na społeczne postrzeganie przeszłości miały miejsce w każdej epoce i w różnych systemach państwowych. Rządzący zawsze chcieli kontrolować przekaz historyczny, ponieważ z jednej strony była to metoda legitymizowania

posiadanej władzy. Z drugiej strony wspomnienia historyczne zawierały duży ładunek emocji, który mógł obrócić się przeciwko panującym. Należało je rozbroić i przejąć na własny rachunek. Świadomość historyczna stawała się zatem polem rywalizacji między historią prywatną, domową, przechowywaną przez ludzi samorzutnie i wersją oficjalną, państwową, narzucaną przez rządzących. W tej sytuacji historia była z jednej strony sposobem utrwalenia dominacji, a z drugiej strony narzędziem oporu przeciwko władzy i metodą budowania więzi społecznych na wielką skalę poprzez umacnianie tożsamości grupowej lub narodowej.

Pamięć zbiorowa odgrywała i nadal odgrywa szczególną rolę w sytuacji, kiedy nastąpiło masowe zniszczenie źródeł i pamiątek historycznych. W zastępstwie trwałych nośników informacji, po zniszczeniu, rozproszeniu lub kradzieży dokumentów pamięć stawała się najważniejszą lub jedyną możliwością odtworzenia rzeczywistości z minionych epok. Co więcej, pamięć społeczna dawała najskuteczniejszą metodę przywrócenia świadomości historycznej i zapewnienia ciągłości międzypokoleniowej. Zapomnieć historię znaczy stracić tożsamość i osłabić więzi międzyludzkie. Dlatego tak ważna jest rola miejsc pamięci społecznej, jak nazywamy archiwa, muzea i biblioteki. Dlatego tak potrzebny jest plan restytucji dóbr historycznych, tam gdzie jest to możliwe. Dlatego niezbędny wydaje się szeroki program udostępniania zbiorów i ich publikowania, na rozsądną, ale szeroką skalę. Historia służy pamięci, a pamięć pozostaje częścią naszej kulturowej tożsamości i tradycji obywatelskiej.

Wojciech Fałkowski, profesor UW i Sorbony, autor koncepcji programu IV Międzynarodowej Konferencji „Pamięć Świata”. Powyższy tekst jest jego wystąpieniem na Konferencji w Warszawie.
Autor jest członkiem PKN ICOMOS.

■ BOS na liście „Pamięci Świata”!!!

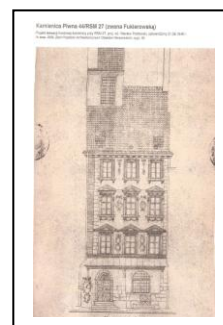
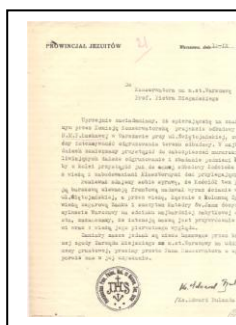
Dwa dni po Konferencji Warszawskiej odbyło się w Manchesterze posiedzenie Międzynarodowego Komitetu Doradczego, na którym wpis uzyskał wniosek polskiego Komitetu dotyczący Archiwum Biura Odbudowy Stolicy (BOS) znajdującego się w Archiwum m. st. Warszawy. Wniosek złożony został w kwietniu 2010 r. i należy dodać, że gremium międzynarodowe oceniło wysoko jego jakość i trafną argumentację. Należy podkreślić, że wiele propozycji, których wartość merytoryczna wydaje się bardzo wysoka, nie znajduje uznania ze względu na braki formalne wniosku i niewłaściwe przygotowanie opisu i kryteriów określonych regulaminem. Pod tym względem istnieje duża analogia do procedury wpisu na Światową Listę Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego.

Istotnym argumentem wniosku jest także sposób upowszechniania informacji o archiwum i jego odbiór społeczny. Pod tym względem istotny był fakt, że w ciągu ostatnich lat Archiwum BOS przedstawiane było na konferencjach i w publikacjach realizowanych przez Stołecznego Konserwatora wspólnie z Archiwum m. st. Warszawy. W trakcie Konferencji międzynarodowej Archiwum przedstawiło polskie wpisy na Listę Pamięci Świata na wystawie eksponowanej na narożniku ul. Kredytowej i Krakowskiego Przedmieścia w Warszawie. Poniżej przedstawiamy pełną listę wpisów oraz potencjalnych kandydatów do wpisu na listę światową

(mhk)

Archiwum BOS ▶

Dokumenty i rysunki
Projektowe Starego
Miasta

Polskie obiekty wpisane na Listę Światową Programu UNESCO „Pamięć świata” – stan 2011 r.

Na Liście Światowej Programu „Pamięć Świata”, obejmującej obecnie 238 wpisy z 85 państw świata i 3 organizacji międzynarodowych, znajduje się **dziesięć** obiektów polskiego dziedzictwa dokumentacyjnego w tym dwa wpisy międzynarodowe:

Wpisy w 1999 roku:

- * **Mikołaj Kopernik** *De revolutionibus*, autograf dzieła, w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego
- * **autografy Fryderyka Chopina**, przechowywane w zbiorach Biblioteki Narodowej i Towarzystwa im. Fryderyka Chopina (obecnie w Narodowym Instytucie Fryderyka Chopina) w Warszawie;
- * **Archiwum Ringelbluma (podziemne archiwum getta warszawskiego)**, w zbiorach Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie.

Wpisy w 2003 roku:

- * **akt Konfederacji Generalnej Warszawskiej z 1573 roku**, w zasobie Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie;
- * **tablice 21 Postulatów Gdańskich z Sierpnia 1980**, w zbiorach Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku wraz z **kolekcją dokumentacji pod nazwą *Narodziny Solidarności***, przechowywaną w Ośrodku KARTA w Warszawie.

Wpisy w 2007 roku:

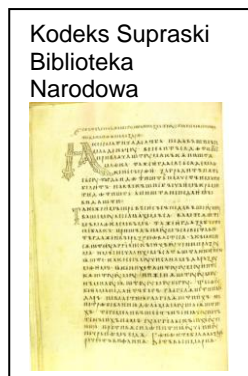
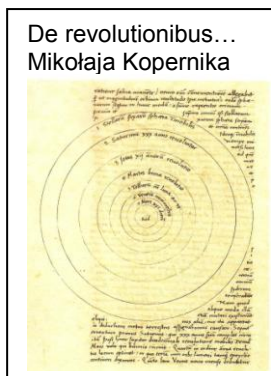
- * **Kodeks supraski** (wpis wspólny ze Słowenią i Rosją), polski fragment przechowywany w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie;
- * **Archiwum Komisji Edukacji Narodowej**, zachowane części zespołu archiwalnego przechowywane w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie, Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Fundacji Książąt Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie- Biblioteka XX Czartoryskich w Krakowie.

Wpisy w 2009 roku:

- * **Archiwum Radziwiłłów i Księgozbiór Nieświecki**, (wpis wspólny Białorusi, Finlandii, Litwy, Polski, Rosji i Ukrainy), polska część zespołu archiwalnego przechowywana w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie;
- * **Archiwum Instytutu Literackiego w Paryżu**, w posiadaniu Stowarzyszenia Instytut Literacki "Kultura" z siedzibą w Maisons- Laffitte.

Wpis w 2011 roku:

- * **Plany i dokumentacja zniszczeń oraz odbudowa Warszawy** (Plan Pabsta, archiwum BOS), 1942-1950, w Archiwum m.st. Warszawy

Polskie obiekty na Liście „Pamięć świata”

Propozycje polskich wpisów na listę światową Programu UNESCO „Pamięć świata”

1. Sakramentarz tyniecki, XI w.
2. Traktaty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego XIV-XVI w.
3. Archiwum miasta Krakowa.
4. Akta Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, XIV-XVIII w.
5. Polsko-krzyżackie traktaty pokojowe i akta procesów, XIV-XVI w.
6. Tabliczki woskowe - średniowieczne dokumenty miejskie Torunia (od drugiej połowy XIII w. do 1530 r.)
7. Banderia Prutenorum, 1448 r.
8. Próbne druki Gutenberga, ok. 1458 r.
9. Kodeks Beheima ca 1506 r.
10. Archiwum Koronne - Archivum Regni – wpisane częściowo – akt Konfederacji Generalnej Warszawskiej z 1573 roku
11. Divan Muhibbiego, 1529-1530 r. - utwory poetyckie sułtana Sulejmana I
12. Akta i biblioteka braci czeskich, 1507-1817 r.
13. Opis i dokumentacja żup krakowskich od XVI do XVIII w.
14. Zbiory Ossolineum
15. Biblioteka Polska w Paryżu, XIX-XX w. Société Historique et Littéraire Polonaise
16. Akta polskiego państwa podziemnego z lat 1863-1864
17. Dokumenty bitwy warszawskiej 1920 r.
18. Archiwum Auschwitz-Birkenau 1940-1945

NA WAKCJE FILM !

JASKINIA ZAPOMNIANYCH SNÓW

Film Wernera Herzoga trzeba koniecznie zobaczyć!

Odkrycie na koniec stulecia

18 grudnia 1994 r. w dolinie Rodanu, Jean-Marie Chauvet, Éliette Brunel Deschamps i Christian Hillaire, odkryli w skalnym zboczu wąwozu jaskinię. Byli pierwszymi ludźmi od około 20 000 lat, którzy zobaczyli malowidła na ścianach jaskini. Rysunki i obrazy tworzone przez łowców paleolitycznych znane są od dawna. Najśłynniejsze z nich to Altamira w Hiszpanii i Lascaux w dolinie rzeki Dordogne we Francji, odkryta przed ponad półwiekiem. Ona też znajduje się na Światowej Liście Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego. W rejonie Dordogne odkryto zresztą kilka innych, mniej znanych jak Trois Frères, Les Combarelles, Font-de-Gaume .

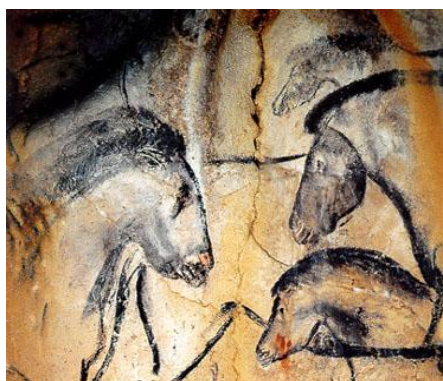

Odbite dłonie łowcy-artysty w jaskini Chauvet sprzed 32 000 lat

Jaskinia Chauvet (nazwana od nazwiska jednego z odkrywców), okazała się jednak największą rewelacją. Z dwóch powodów. Po pierwsze liczne i nie zanieczyszczone ślady pobytu człowieka i zwierząt stwierdziły, że malowidła pochodzą sprzed 32 tys. lat!. Są więc starsze o 20 tys. lat od

dotychczas znanych w dolinie Dordogne. Po drugie, jakość artystyczna malowideł jest niezwykła. Wiele prac naukowców interpretujących rozwój malarstwa jaskiniowego według schematu ewolucyjnego, można obecnie oddać do antykwariatu. Malowidła z jaskini Chauvet świadczą o fantastycznych umiejętnościach artystycznych twórców i niezwykłym bogactwie środków artystycznych (stosowanie półtonów, dynamika walk wielkich ssaków, próby oddania ruchu zwierząt, wykorzystanie nierówności ściany skalnej dla uzyskania dynamiki przedstawień itp.) Niezwykle jest też bogactwo przedstawionej fauny- kilkaset gatunków zwierząt, obok znanych z innych jaskiń żubrów, jeleni, mamutów także wymarłe lwy bezgrzywe, dotąd nieznanne przedstawienia ptaka(sowy) czy motyla, a równocześnie, znane z późniejszych o wiele tysięcy lat stanowisk, motywy dłoni czy postaci fantastycznych (rodząca żubro-kobieta).

Konie stały się symbolem jaskini Chauvet

Unikatowy w malarstwie jaskiniowym „fresk” nosorożców

Film znanego reżysera niemieckiego Wernera Herzoga jest niepowtarzalną okazją ujżenia tego niezwykłego naturalnego muzeum sztuki. Jaskinia nie jest bowiem i nie będzie dostępna turystom. Jak wiadomo Lascaux po kilkuletniej eksploatacji turystycznej trzeba było zamknąć ze względu na szkodliwość masowego kontaktu ludzi z klimatem jaskini, zmieniającym warunki, w których malowidła przetrwały tysiąclecia. i jest zamknięta. Eksperyment z tworzeniem kopii jaskini dla turystów niestety nie okazał się metodą dającą pozytywny efekt. Ekipie Herzoga udostępniono jaskinię Chauvet jednorazowo, na warunkach bardzo restrykcyjnych. Film zrealizowany techniką 3D dostarcza jednak ogromnych wrażeń i pozwala zetknąć się z niezwykłym zjawiskiem początków sztuki. Pokazany po raz pierwszy na festiwalu w maju w Warszawie stał się wielką sensacją i w ocenie widzów zajmował przez cały okres trwania tej imprezy pierwsze miejsce. Obecnie można go zobaczyć w kinach z programem studyjnym i być może nieco się natrudzić, aby znaleźć się na widowni. Niemniej wysiłek nasz będzie na pewno nagrodzony, gdyż *Jaskinia zapomnianych snów* daje również niezapomniane przeżycia.

Na marginesie można dodać, że Komitet Dziedzictwa Światowego będzie miał nie lada kłopot, gdyż malarstwo paleolityczne obecnie reprezentuje na Liście jaskinia Lascaux, dzisiaj zaś trudno wyobrazić sobie, aby jaskinia Chauvet nie znalazła się na niej jako najstarsza i wyróżniająca się z pozostałych.. (mhk)

* Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS

maj - czerwiec

3 (13) / 2011

REDAKCJA BIULETYNU INFORMACYJNEGO PKN ICOMOS ©

Marek Konopka (redaktor), Piotr Molski, Bogusław Szmygin

Współpraca: Katarzyna Pałubska

Adres: ul. Koszykowa 55 Wydział Architektury 00-659, tel.22 6224159, tel. 607 751 586